

JOGI FÓRUM PUBLIKÁCIÓ

**KÁROLI GÁSPÁR REFORMÁTUS EGYETEM
ÁLLAM- ÉS JOGTUDOMÁNYI KAR**

MAJOROS TÍMEA

A TÖRVÉNYES VÁD PROBLEMATIKÁJA

TDK dolgozat

Témavezető: Dr. Erdei Árpád

Budapest

2008.

Tartalomjegyzék

Bevezetés.....	
I. A vádelv.....	
1. A büntetőeljárás történeti rendszerei.....	
2. A vádelv alapkérdései.....	
3. Vádelv a hatályos büntető eljárási törvényben.....	
3. 1. A funkciómegosztás elve.....	
3. 2. A váddal való rendelkezés joga.....	
3. 3. A bíróság vádhoz kötöttsége.....	
II. A törvényes vád.....	
1. A törvényes vád meghatározása.....	
2. A vád törvényességének alaki feltétele.....	
3. A törvényes vád tartalmi követelményei.....	
3. 1. Meghatározott személy.....	
3. 2. A vád tárgya.....	
3. 3. Minősítés a Büntető törvénykönyv szerint.....	
3. 4. A bizonyítékok megjelölése.....	
3. 5. A hatáskör és illetékesség kérdései.....	
III. A vád és az ítélet kapcsolata.....	
1. A tettazonosság.....	
2. Nemzetközi bírósági gyakorlat.....	
IV. A törvényes vád hiánya és jogkövetkezményei.....	
1. Az alaki és tartalmi feltételek hiánya.....	
V. A megszüntető végzés és a jogerő kapcsolata.....	
Következtetések - Összefoglalás.....	
Irodalomjegyzék.....	

Bevezetés

A vád törvényessége a mai büntetőeljárásban igen fontos helyet foglal el. Attól függően, hogy mi az álláspontunk a törvényes vádról, másképp ítéljük meg az eljárás egyes intézményeit, és végső soron másképp értékeljük magát az eljárást is.

Érdekes változást hozott hazai jogunkban a törvényes vád törvényi szinten történő meghatározása. Ez szükségessé teszi, hogy áttekintsük az ezzel kapcsolatos következményeket, különösen, mert a törvényes vád összefügg más jogintézményekkel is. Ezek között fellelhetjük a funkciómegosztás elvét, a vádképviselést, a váddal való rendelkezést. Szükségképpen vizsgálандó a vád és az ítélet egymáshoz való viszonya és a tettazonosság kérdései.

Nem elegendő a hatályos szabályozásból kiindulni ahhoz, hogy teljes képet kapjunk erről a problematikáról. Figyelembe kell venni a bírói gyakorlatot, a gyakorlat felfogását e kérdéstről és annak alakulását is. Egyértelmű lehet, hogy a tudomány által képviselt fogalom nem feltétlenül azonos a törvénybe iktatott definícióval.

A Be. rendelkezéseinek különösebb elemzése nélkül is - számos ponton - megállapítható a törvény következetlensége. A jogalkotónak nem sikerül mindenhol keresztülvinnie az egyes elvek érvényesülését, s ennek következtében a hiányos vagy nem megfelelő rendelkezések nyilvánvaló veszélyeket hordoznak.

A törvényes vád nem ugyanazt jelenti a közvád, a pótmagánvádló által képviselt közvád és a magánvád tekintetében, a terjedelmi korlát miatt azonban csak a közvád részletes vizsgálatára nyílt mód.

Vizsgálódásomat a hazai tételes jog dogmatikai elemzése és a rendelkezésre álló gyakorlat feldolgozása tölti ki.

Célom, hogy olyan kérdésekre találjak választ, melyeket másként értékel a tudomány és a gyakorlat, de melyekről a gyakorlati jogászok között sem egységes a felfogás.

I. A vádelv

1. A büntetőeljárás történeti rendszerei

A büntetőeljárás kialakulásának történetében a szakirodalom három fő eljárási rendszert különböztet meg, melyek eltérő sajátosságaik és a rájuk jellemző azonos jegyek alapján alkotnak külön eljárási modellt.¹

Időrendben elsőként az akkuzatórius rendszer jött létre. Az egyéni bosszú megtorló intézményének visszaszorítására megválasztott bíró megjelenésével tulajdonképpen már kialakultak a vádelvű rendszer alapvető sajátosságai. Az ókori Rómában létrehozott *actio popularis* intézményétől kezdve, az isteni beavatkozásra alapított bizonyítási eljárásokon keresztül, a nyilvánosság és a közvetlenség elvei fontosságának felismerésén át, az esküdtszéki bíraskodás megjelenéséig sok változáson, illetve nagy fejlődésen esett át ez a rendszer a történelem folyamán.²

Az *accusatorius processus* fő jellemzője, hogy a vádra induló eljárás a felek kérelme után veszi kezdetét, akik az eljárás során egyenlő jogokkal rendelkeznek. Ők szolgáltatják a bizonyítékokat a bíróságnak, amely kizárólag ezek alapján hozza meg döntését, a bíró tehát passzív szerepet játszik a processzusban.

A büntetőeljárás kizárólag vádra indul, amelyet meghatározott személy képvisel, és kizárólag az általa megjelölt tettek vizsgálatára korlátozódhat. A vád képviseletének, egy a bíróságtól elkülönült személyre vagy szervezetre³ való átruházásával létrejön a funkciómegosztás, melynek értelmében külön „hatóságokra” bízák a vád, a védelem és az ítélezés feladatának ellátását.

A vádelvű eljárással ellentétben az inkvizitórius rendszerben a hivatalból induló eljárás a jellemző, bizonyítási rendszere kötött, és a bizonyítékok meghatározott (bizonyító) erővel bírnak. Az eljárási feladatok „egy kézben” összpontosulnak, itt tehát nincs szerepe a funkciómegosztásnak. A nyilvánosság teljes kizárása és a titkosság jellemezte a katolikus egyház berkeiben formálódott nyomozási rendszert.

A vegyes rendszer, melynek Európában való elterjedésére nagy hatással volt a XIX. század elején kialakult francia büntető perjog,⁴ egyesíti az akkuzatórius és inkvizitórius eljárás előnyös elemeit. Megtartja mindazt, ami a kettőből üdvös a tisztességes eljárás lefolytatásához,⁵ a vádelvet és a nyomozóelvet egyaránt elfogadja alapelvének.⁶ Ezt a rendszert vette át a magyar büntetőeljárás is az 1896. évi Bűnvádi perrendtartás (a továbbiakban Bp.) hatályba lépésével (1900. január 1.), és ez jellemző hatályos büntetőeljárás törvényünkre is.

Az „egyesítő” rendszer, minden, az egyéni szabadság védelmét szolgáló elemet átvett a vádrendszerből. A nyomozás a nyomozó elven, míg a tárgyalás alapvetően a vádelven nyugszik.⁷

¹ Farkas Ákos - Róth Erika: A büntetőeljárás. Complex Kiadó, Budapest, 2007, 29. o.

² Farkas Ákos - Róth Erika: A büntetőeljárás. Complex Kiadó, Budapest, 2007, 29-31. o.

³ Például a Crown Prosecution Service Angliában. (ld. Farkas Ákos - Róth Erika: A büntetőeljárás. Complex Kiadó, Budapest, 2007, 31. o.)

⁴ V.ö.: Finkey Ferencz: A magyar büntető perjog tankönyve. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1916, 92. o.

⁵ Móra Mihály - Kocsis Mihály: A magyar büntető eljárási jog. Tankönyvkiadó, Budapest, 1961, 98. o.

⁶ Finkey Ferencz: i. m. 92. o.

⁷ Király Tibor: Büntetőeljárás jog. Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 121. o.

A vádelv túlsúlya a vegyes jellegű büntetőeljárásokban azonban kétségtelen, és nélkülözhetetlen az eljárási garanciák biztosítása érdekében. Biztosítékot nyújt a terheltnek, hogy vád nélkül ne ítéltessen el, hogy gondoskodni tudjon a megfelelő védekezésről, biztosítja ugyanakkor a funkciómegosztás elvének érvényesülését, melynek fontosságát a későbbiekben még kimerítően leírom.

2. A vádelv alapkérdései

A fentiekben kifejtett a vádelvre jellemző, illetve abból fakadó eljárási intézmények, nyilvánvalóan ma is meghatározók a büntetőeljárásban, ebben a pontban azonban eltekintek a már említett jellemzők részletes kifejtésétől. A mai eljárási rendszer ilyen irányú elemzésétől. Kizárólag azokra koncentrálok, melyek a dolgozat témájához elengedhetetlenül szükségesnek látszanak.

A vádelv lényege legmarkánsabban a következő félmondatban ragadható meg: a bíróság kizárólag vád alapján járhat el. Vád nélkül nem indulhat és nem is folytatható bírósági eljárás: „nemo iudex sine actore.”⁸

A vád nemcsak előfeltétele a bírósági eljárásnak, de annak kereteit is meghatározza. Szorosan összefügg a tettazonosság elvével, melyet alább részletesen ismertetek majd. Ezzel együtt kötelezettséget ró a bíróságra, miszerint a vádat ki kell mérítenie, és arról határoznia kell.

Móra és Kocsis eljárásjogi tankönyvében⁹ felmerül a kérdés, hogy alapelvnek tekinthetjük-e a vádelvet? S bár a válasz magától értetődőnek tűnik első látásra, sőt még a kérdés feltevését is abszurdnak érezzük, mégsem alaptalan ez a fajta megközelítés.

Akad olyan nézet, mely szerint léteznek úgynevezett vezérelvek, vagy szuperelvek, melyek köré az összes többi alapelv csoportosul.¹⁰ Ilyennek fogadják el sokan a vádelvet, a kontradiktórius eljárás vagy a tisztességes eljárás elvét. Ezt a nézetet nem látom elfogadhatónak, mert ahogy Király Tibor írja, egyrészt nem minden alapelvet származtathatunk egy centrális elvből, másrészt „az élő büntetőeljárási jogok szükségleteket kielégítő pragmatikus, elvek közötti kompromisszumokat elfogadó rendszerek,” és ebből következően nem alkotnak egy alaptételből kiinduló zárt logikai rendszert.¹¹

A továbbiakban az alapelv büntető eljárásjogi definícióját határozom meg, vagyis nem általában az alapelvekről, hanem kifejezetten a büntető eljárásjog szempontjából releváns alapelvi fogalommal foglalkozom.

Alapelv alatt olyan általános tételt értünk, mely irányt szab a jogalkotónak és magának az eljárásnak; egy történeti képződmény, melyre hatással vannak a társadalmi, gazdasági és politikai változások is, „mégis bizonyos relatív állandósággal (...) jellemzik (...) az egyes országok büntető eljárásának egész rendszerét.”¹²

⁸ Cséka Ervin: Korszerűsödő alapelvek a büntető eljárásban. 105. o. (In: Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Juridica et Politica, Tomus LIII. Fasciculus 1-25., Emlékkönyv dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szeged, 1998, 103-120. o.)

⁹ Móra Mihály - Kocsis Mihály: i. m. 98. o.

¹⁰ Király Tibor: i. m. 105. o.

¹¹ Király Tibor: i. m. 105. o.

¹² Cséka Ervin: Korszerűsödő alapelvek a büntető eljárásban. 103. o. (In: Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Juridica et Politica, Tomus LIII. Fasciculus 1-25., Emlékkönyv dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szeged, 1998, 103-120. o.)

A „képletet” megfordítva, ebből az is következik, hogy „az eljárás rendszerét (...) a benne uralkodó alapelvek adják.”¹³ Mindemellett azt is fontos hangsúlyozni, hogy ezek a princípiumok együttesen, összességükben határozzák meg a büntetőeljárás felépítését, működését és jelölik ki az alanyok jogainak, kötelezettségeinek kereteit. Nem állíthatjuk tehát, hogy egyetlen alapelv olyannyira meghatározó egy eljárási jogban, hogy önmagában elegendő a rendszer tökéletes jellemzésére, s itt visszautalnék a szuperelv-elmélettel szemben kifejtett álláspontomra.

Sorban számba véve az alapelv kritériumait, nem kell hosszan bizonyítanom, hogy a vádelv tökéletesen megfelel azoknak.

Írányt szab a jogalkotónak, aki a vádelvet nem hagyhatja figyelmen kívül a jogalkotás folyamán. A Be. expressis verbis tartalmazza a vádelvi regulákat, ezáltal is biztosítva olyan alapvető garanciákat, mint a vádképviselőre jogosultak körének meghatározása, a bíróság vádhoz kötöttsége vagy éppen a vád tartalmi kívánalmainak előírása.¹⁴

A vádelv törvényben való rögzítése persze, nem jelenti azt, hogy ezáltal feltétlenül biztosítatik annak érvényre jutása is. A magyar büntetőeljárási jogban az alapelvek felsorolása, azok tételes kimondása kései fejlődés eredménye,¹⁵ ennek ellenére mégis jelen voltak, és meghatározták eljárásjogunkat.

A vádelv irányt szab az eljárásnak is, kijelöli az egyes eljárási szereplők mozgásterét a funkciókat és feladatokat illetően, bár a hatályos szabályozásban ez nem érvényesül teljes mértékben, pontosabban, ahogy azt majd az alábbiakban kifejtem, összemosódik a jogosultak köre az egyes funkciók tekintetében.

Pásztor István szerint „a vádelv a (...) törvényesség egyik legfőbb biztosítója.”¹⁶ Meggyőződésem, hogy valóban az, amennyiben érvényre juttatjuk a vádelvhez kapcsolódó, illetve abból fakadó valamennyi elvet is. Ha ezek közül csak egy is mellőzést szenved az eljárásban,¹⁷ már nem érvényesül maradéktalanul a vád princípiuma.

Az alapelv rendeltetése voltaképpen az iránymutatás, ha úgy tetszik, felfoghatjuk olyan iránytűként, amely segít tájékozódni, persze csak akkor, ha nem feledkezünk meg arról, hogy mindig magunknál tartjuk. Talán megengedhetek ehelyütt egy megjegyzést, mely szerint a jogalkotó időnként elfelejti elővenni ezt az iránytűt, pedig kétségtelen, hogy birtokában van. Bízom benne, hogy a dolgozatomban tárgyalt problémák ismertetése révén indokolást nyer előbbi állításom.

A vádelv a vádrendszer legfőbb alapelve - írja Finkey Ferenc büntető perjog tankönyvében.¹⁸ A vádelv tehát rendszeralkotó princípium, s alapelvi mivoltához kétség sem férhet,¹⁹ büntetőeljárásunk egészére nézve jellemző. Ezt igazolja eljárásjogunk története is, hiszen 1900. január 1-jétől folyamatosnak tekinthető a vádelv érvényesülése, annak ellenére, hogy „az alapvető elvek között kifejezetten nem is mindig szerepelt.”²⁰

¹³ Király Tibor: i. m. 104. o.

¹⁴ Tudatosan, nem a törvényes vád kifejezést használom.

¹⁵ 1951. évi III. törvény

¹⁶ Pásztor István: Problémák a vádelv gyakorlati érvényesülése köréből. Ügyészségi Értesítő XV. évf. 1975. 1. szám 1. o.

¹⁷ Ld. a következő pontban kifejtve.

¹⁸ Finkey Ferencz: i. m. 88. o.

¹⁹ Természetesen Móra és Kocsis sem vitatta e tényt.

²⁰ Bócz Endre: A vád törvényességéről. In: De iuris peritorum meritis 3, Studia in honorem András Szabó. Kiadja a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest, 2008, 8. o.

A vádelv talán legfőbb érdeme, hogy a büntetőper fejlődése során kialakult egyéb alapelvek érvényesülésének nagyobb teret enged, mint a nyomozóelv, „és azok uralmát sokkal jobban tudja biztosítani.”²¹ A nyilvánosság, a közvetlenség és a szóbeliség elvei ennek ékes példáiként említhetők.

3. Vádelv a hatályos büntető eljárási törvényben

Hatályos jogunk, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) az alapvető rendelkezések között, a 2. §-ban fogalmazza meg a vádelvet. A bíróság az ítélezés során törvényes vád alapján jár el. A (2) bekezdés a törvényes vád definícióját adja, mellyel a következő részben foglalkozom részletesen. További lényeges elemeket tartalmaz a (3) bekezdés, miszerint a bíróság csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki ellen vádat emeltek, és csak olyan cselekmény miatt, amelyet a vád tartalmaz.

Tulajdonképpen azt jelenti, hogy „a törvényes vád léte és tartalma elkerülhetetlen feltétele a bírósági eljárás megindításának és folytatásának, és kikerülhetetlen tartalmi kerete - mind személyi, mind tárgyi vonatkozásban - a bíróság érdemi döntésének.”²²

Ezek a vádelvet meghatározó ismérvek igen nagy múltra tekintenek vissza, már az 1896-os Bp. 1. §-a is megfogalmazza: „Büntető ügyben bírói eljárás csak a törvény értelmében, vád alapján és csak az ellen indítható, a kit büntett, vétség vagy kihágás nyomatékos gyanuja terhel.”

Ahogy arra már az előző pontban utaltam, a vádelv lényegében állandó főszereplő volt az - olykor jelentős változásokat megélt - büntető eljárásjog színpadán. Ilyen tekintetben kuriózumnak tekinthető a tény - bár a történelmi atmoszféra díszletében szemlélve azt - talán nem meglepő, hogy az 1962. évi 8. sz. tvr. jelentősen csorbította a vádelvet, „(...) súlyos törését jelentette, hogy az ügyész védelejtése nem kötötte a bíróságot, (...) s ilyenkor az ügyésznek jobb meggyőződése ellenére is kötelessége volt a vádat képviselni.”²³

A vádelvnek, az eredeti akkuzatórius eljárási modellből is kiolvasható sarokkövei, hogy a bírósági eljárás csakis vád alapján indulhat, csak az ellen és csak olyan cselekmény miatt, melyet a vád tárgyává tettek. A bíróság eljárásának alapja cím alatt tárgyalja a Be. a vád princípiumát, ezzel is hangsúlyozva a vádelv jelentőségét és meghatározó szerepét, azt, hogy az egész eljárás fundamentumát képezi.

A bíróság a vádhoz kötve van, ez azt jelenti, hogy a bíróság annak a személynek a felelősségéről és arról a cselekményről dönt, amely miatt vádat emeltek, ugyanakkor vádkimerítési kötelezettséget is hordoz magában ez a tétel.

Az Alkotmánybíróság 14/2002. (III. 20.) határozatában megállapította, hogy „A történetileg változó tartalmú és eltérő eljárási keretek között alkalmazott vádelv lényegét (...) három elem

²¹ Hacker Ervin: Alapelvek. In: szerk. Tóth Mihály: Büntető eljárásjogi olvasókönyv. Osiris Kiadó, Budapest, 2003, 46. o.

²² Fenyvesi Csaba - Herke Csongor - Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004, 90. o.

²³ Kereszty Béla: A vádelv története és szabályozása az első magyar Bp.-ben. In: Acta Juridica et Politica, Tomus XLI. Fasciculus 1-40., Emlékkönyv dr. Cséka Ervin születésének 70. és oktatói munkásságának 25. évfordulójára. Kiadja a szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos bizottsága, Szeged, 1992, 305. o.

alkotja: a perbeli funkciók megosztása,²⁴ a vádló váddal való rendelkezési joga, a bíróság vádhoz kötöttsége mind az eljárás bírósági szakaszának megindítása, mind annak lefolytatása, mind pedig az ítélelhozatal során.”

Az alábbiakban ezt a logikai rendszert alapul véve fejtem ki a vádelv körébe tartozó egyes elemeket.

3. 1. A funkciómegosztás elve

A vádelv - nem elhanyagolható - következményeként tartjuk számon a funkciómegosztás axiómáját, ami elméleti absztrakciónak tekinthető ugyan, de melyet „a büntető eljárási törvény normává emel.”²⁵ Rögtön az 1.§ szakaszban rögzíti ezt a normává emelt tételt, melynek érvényesülését számos részletszabály biztosítja, többek között a kizárás, a védelemnek biztosított jogok, a vád kötelezettségeinek meghatározása, legfőképp a bíróság feladatainak rögzítése.

A büntetőeljárásban a vád, a védelem és az ítélezés egymástól elkülönül. Ezzel az egyszerű kijelentéssel a törvény teljesen egyértelművé teszi, hogy ezek a funkciók nem keveredhetnek. A jogalkotó mégis hajlamos megfélekedni a dogmatika fontosságáról, és feláldozni azt a „praktikum” érdekében, holott a funkciómegosztás elve az Alkotmányból is kiolvasható.²⁶ „Az eljárási feladatok megoszlása napjaink modern büntetőeljárási rendszereiben - ha eltérő arányban is - a jogállamiság, a hatalommegosztás, valamint a bírói függetlenség garanciájaként érvényesül (...).”²⁷

Az eljárási funkciók megoszlásának kiemelt jelentősége, hogy megosztja a büntetőhatalmat, vagyis „az ügyész az elkövető felelősségre vonását csak a bíróság útján érheti el, és fordítva, a bíróság csak az ügyész kezdeményezésére ítéltet.”²⁸

A magyar büntetőeljárásban a vádelvből fakadó funkciómegosztás érvényesülését nem tekinthetjük abszolútnak. Gondoljunk a bizonyítás kiegészítés intézményére (1998. évi XIX. törvény a büntetőeljárásról (a továbbiakban: Be.) 305. § (1) bekezdés), melyet a bíróság - hivatalból vagy indítványra - elrendelhet, meghajolva ezzel az „inkvizitóriai” officialitás szentsége előtt.

A funkcióhalmozódás ékes példája továbbá a 268. §-ban található passzus, intézkedés eljárási cselekmény elvégzése iránt, mely szerint a bíróság megkeresheti az ügyészt annak érdekében, hogy a bizonyítékok rendelkezésre álljanak a bíróságon, illetve azok felkutatására, pótlására valamint a vádirat hiányosságainak pótlására.

A 267. § (1) bekezdés k) pontja szerint, amennyiben az ügyész nem tett eleget az előbbieken említett megkeresésnek, a bíróság megszünteti az eljárást. Ez többek között „(...) ellentmond annak az elvnek, amely szerint az ügyész dönt arról, hogy a vádemeléshez elegendő bizonyíték áll-e rendelkezésre.”²⁹

²⁴ Steffler Sándor álláspontja e téren az volt, hogy a vádelv fakad a funkció-megosztásból, és bár ez a lényegét nem érintő kérdés a dolgozat témáját illetően, érdekes megközelítése a vádelvnek. (Ügyészségi Értesítő XX. évf., 1984. 4. szám 1-7. o.)

²⁵ 14/2002. (III.20.) AB határozat

²⁶ Alkotmány 50.§ és 51. § (2) bekezdése meghatározza a bíróság, illetve az ügyészség feladatait.

²⁷ Holé Katalin - Kadlót Erzsébet (szerk.): A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. I. kötet, Alapvető rendelkezések, Az eljárás alanyai. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007, 52. o.

²⁸ Király Tibor: i. m. 120. o.

²⁹ Jagusztin Tamás: Korrekció vagy koncepció? - gondolatok a Be. új novellájáról (Beszámoló a Magyar Jogász Egylet 2006. április 26-án tartott vitájáról) Ügyészek Lapja XIII. évf. 2006. 3. szám 50. o.

A már idézett 14/2002. (III. 20.) AB határozat körültekintően továbbvezeti a funkciómegosztás megsértéséből adódó következményeket. Az Alkotmánybíróság kifejti, hogy ha a vád és az ítélezés feladatai nem válnak szét következetesen, a bíróság pártatlansága erőteljesen megkérdőjelezhető, és ez a tisztességes eljárás alkotmányos követelményét is sérti. (Az Alkotmány 57. § (1) bekezdése rögzíti a független és pártatlan bírósághoz való jogot.) Márpedig „A fair eljárásra vonatkozó igény az egyes büntetőeljárások jogállami karakterét garantálja.”³⁰

Kardos Sándor helytállóan rögzíti, hogy „Az eljárási feladatok elvéből következik, hogy nincs perjogi lehetőség a bíróság részéről a vád bárminemű befolyásolására.”³¹ Kadlót Erzsébet ehhez hozzáteszi, hogy „Ahogyan a bíróságnak nem feladata a vád határainak tágíttatása, ugyanúgy nincs irányító jogköre abban sem, hogy az ügyész meddig tartson ki a vád képviselője mellett, s nem kutathatja a vádhatóság hibás (vagy annak vélt) elhatározásának gyökereit.”³²

A közvádlo felelőssége, hogy megfelelően emeljen vádat, azt bizonyítsa, illetve, hogy felderítse az enyhítő és súlyosító körülményeket. Az ügyész feladata az állam büntetőigényének érvényesítése, mely alkotmányos kötelezettsége. Előremutatva a tanulmány egy későbbi pontjára, már itt meg kell jegyezni, hogy az ügyésznek kell viselni annak kockázatát, ha a vád bizonyításával kapcsolatos eljárási feladatait hiányosan vagy nem megfelelően végzi el, ebben nem „siethet segítségére” a bíróság „bölcst” útmutatása. „A kockázat csökkentéséhez fűződő érdek semmiképp nem lehet erősebb, mint a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesítése, melynek azonban alapvető feltétele az eljárásbeli funkciók tisztán tartása.”³³

Az egyes eljárási feladatokra vonatkozó jogosultsági szerepek keveredésével, sérül a védelem joga is, mert az eljárás kiszámíthatósága csorbul, nem átlátható. A vádlo és ítélező funkciók összemosása alapvetően azt sugallja, hogy a bíró már az ítélet meghozatala előtt döntött, vagyis prejudikált. Véleményem szerint, efféle alkotmányos jogokat - hacsak rejtve is - sértő rendelkezések túrhetetlenek a Be.-ben, mert azoknak „az eljárási törvényben is töretlenül érvényesülniük kell.”³⁴ Az említett AB határozat leszögezi, hogy nincs olyan szükségesség, amely miatt kockáztatni lehetne a tárgyalás tisztességes lefolyását, még a szükségesség-arányosság megengedő elve alapján sem.

A büntetőeljárási jog nyilvánvalóan sokat változott több mint száz esztendő alatt, mégis kellő iránymutatást adhat a bizonytalankodók számára ez az 1920-ban elhangzott ügyészi utasítás: „Eléggé védik a vádlottat a Bp. 337. § rendelkezései és más humánus szakaszok, a kir. ügyész elsősorban az állami és a társadalmi rend sérelmét és a sértett személy egyéni szenvedését tartsa szembe elótt a vádemelésnél (...).”³⁵

Lényegesnek tartom megemlíteni Farkas Ákos rendszerelmélettel kapcsolatos gondolatait a funkciómegosztás kérdéskörét tárgyalva. A szerző a büntetőeljárást, a büntető igazságszolgáltatást rendszernek tekinti, mert megfelel a nyílt rendszerrel szemben támasztott követelményeknek. Kifejti, hogy a büntetőeljárás eredményessége és hatékonysága, illetve az eljárás egyes funkcióit

³⁰ Herke Csongor: Megállapodások a büntetőeljárásban. Rendészeti Szemle, 2008. (56. évf.) évi 4. szám, 22. o.

³¹ Kardos Sándor véleménye a Fundamentum, 2007. évi. 3. számában Fórum rovat, Alapjogi bírászkodás, 45. o.

³² Kadlót Erzsébet: A vád a vádlottak padján. Magyar Jog 2005. évi 2. szám, 70. o.

³³ Holé Katalin - Kadlót Erzsébet (szerk.): A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. IV. kötet, A bírósági eljárás általános szabályai, Az elsőfokú bírósági eljárás. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007, 319. o.

³⁴ 14/2002. (III.20.) AB határozat

³⁵ Finkey Ferenc: A kir. ügyészség teendői az új büntető novellával kapcsolatban. A szerző kiadása, Budapest, 1928, 14. o.

ellátó szereplők munkája „nem csupán egymásra épül, de egymástól is függ,” függetlenül attól, hogy „tevékenységükben a funkciómegosztás elve érvényesül.”³⁶

3. 2. A váddal való rendelkezés joga

A vád ura a vádló, kizárólag ő jogosult rendelkezni a váddal. A „rendelkezés” magában foglalja a vádemelés, a vádmódosítás és a vádelejtés jogát. A Móra - Kocsis-féle tankönyv³⁷ precízen kidolgozott dogmatikai alapot nyújt a váddal való rendelkezés kérdéséhez.

A tankönyv a vádképviselő fogalmát elemzi részletesen, eszerint az nem azonos az általános értelemben vett, valódi képviselővel a büntetőeljárásban, mert például a magánvádlónak is lehet képviselője. A vádképviselő jelenti a vádemeléshez való jogot és a vád érvényesítésében álló vádlói cselekményeket is. Idetartozik az indítványozás, a tárgyaláson való jelenlét, az iratmegtekintés valamint az észrevételek tételére való jogosultság is, de a szerzők külön kiemelik, hogy a képviselő alatt értendő a vádmódosítás és a vádelejtés is.

Az ügyész akkor is képviseli a vádat, amikor elejti azt, „pedig a vádelejtés éppen nem a vád érvényesítése, hanem azzal ellenkező irányú”³⁸ eljárási cselekmény. Ebből következően tehát megállapíthatjuk, hogy a vádképviselő igen tág fogalmába tartozik bele a váddal való rendelkezés joga is, valamint az előbbieken felsorolt ügymegismerési és az ügy előbbrevitelét szolgáló jogok úgyszintén. Utóbbiakat az általánosan vett ügyféli jogoknál találhatjuk a szakirodalomban, de éppen azért, mert az ügyfélfogalmak³⁹ alapján, az ügyész is ügyfél az eljárásban, nem hagyhatjuk figyelmen kívül e jogosítványokat a vádképviselő tárgyalásánál.

Ezek a jogosítványok a közvádlót illetik meg, vagyis a vádképviselő jogát, annak teljességében csakis az ügyész gyakorolhatja. Az általános gyakorlat és a törvény szóhasználata is arra enged következtetni, hogy a vádképviselő egy jóval szűkebb kategória az előbbieken ismertetettnél, mégpedig azért, hogy azt kizárólag a bíróság előtt kifejtett, vádhoz kapcsolódó eljárási cselekményekre vonatkoztatja. Az ügyészségről szól 1972. évi V. törvény (a továbbiakban Ütv.) a vádemelést például nem a vádképviselői jogosultság körében említi, hanem azt „A nyomozás feletti felügyelet és az ügyészségi nyomozás” című fejezetben teszi az ügyész kötelességévé (Ütv. 7. § (1) bekezdés e) pontja). A bírósági eljárásban kifejtett ügyészi kötelességek között találjuk a vádképviselőt, a pontos vessző alkalmazása miatt azonban nem egyértelmű, hogy a vádmódosítást és a vádelejtést egyáltalán a vádképviselő körébe tartozónak tekinti-e a jogalkotó (Ütv. 10. § (2) bekezdés a) pontja „a büntető ügyekben a bíróság előtt képviseli a vádat; a vádat elejtheti vagy módosíthatja, részt vehet a bírósági tárgyaláson, és a bíróság döntése előtt az ügyben felmerülő minden kérdésben indítványt tehet.”)

A Be. 28. § (7) bekezdése hasonlóan zavaros helyzetet tükröz: „Az ügyész (...) vádat emel, és a bíróság előtt (...) a vádat képviseli (...). Az ügyész a vádat elejtheti vagy módosíthatja. Az ügyész az

³⁶ Farkas Ákos: A büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának korlátai. 82. o. (In: szerk. Harsányi Viktória - Wopera Zsuzsa: Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században. Tanulmánykötet Gáspárdy László professzor emlékére. HVG-ORAC, Budapest, 2007, 77-90. o.)

³⁷ Móra Mihály - Kocsis Mihály: i. m. 158-159. o.

³⁸ Móra Mihály - Kocsis Mihály: i. m. 159. o.

³⁹ Két ügyfélfogalom ismert a büntetőeljárásban, a materiális és a processuális fogalmak. ld. Király Tibor: i. m. 163. o.

ügy iratait a bírósági eljárásban megtekintheti, és indítványtételi jog illeti meg az ügyben felmerült minden olyan kérdésben, amelyben a bíróság dönt.” Nem tisztázott, hogy mit tekinthetünk vádképviselőnek a hatályos törvény alapján. Az idézett törvényhely szövegezéséből kiindulva a vádemelés, a vádelejtés, a vádmódosítás nem azonosíthatók a vádképviselővel, de kizárhatjuk az iratmegtekintést és az indítványtételi jogot is, mert semmilyen utalást nem találunk arra, hogy ezek annak részét képeznék. Maradt tehát a tárgyaláson való részvétel joga, amit külön nem említ a törvény ezen a ponton, ez volna a vádképviselő a hatályos Be. szerint?

Talán feleslegesnek tűnik ez a pusztán rendszertani szempontból aggályosnak ítélt szóhasználat, mert hát a törvény végülis felsorolja az összes, a vádképviselő körébe tartozó jogosítványt. Mégis problematikusá válhat a helyzet akkor, amikor a magánvádas eljárásról szóló részben azt olvassuk, hogy „A magánvádlót a sértett jogain kívül a vád képviselőjével járó jogok illetik meg.” (Be. 494. § (2) bekezdés). Bár ez egy külön eljárás, de tulajdonképpen az ügyész jogait örökíti a törvény a sértettből lett magánvádlóra. Felvetődik a kérdés, hogy milyen jogokat is kap a magánvádló a vádképviselő körében, ha még az ügyész tekintetében sem tisztázza a jogalkotó, hogy mit is ért e jogosultság alatt?

Ha következetesen ragaszkodunk a szigorú dogmatikához, akkor bizony igencsak zavaró a Be. szóhasználata az említett rendelkezésekkel kapcsolatban, de ahogy említettem, a vádképviselő minden egyes eleme fellelhető a Be.-ben, így pusztán egy érdekesnek tűnő problémát vezettem végig gondolatban anélkül, hogy bármiféle változtatás szükségességét látnám ehelyütt az eljárási törvényben. Bár a fogalom pontosítását célzó próbálkozást nem találnám megvetendőnek.

Ez a kis kalandozás a vádképviselő körül, egyébiránt, azért látszott szükségesnek, hogy lássuk a váddal való rendelkezés jogának pontos rendszertani helyét a büntetőeljárási jogban.

A váddal való rendelkezés tekintetében különbség van a közvádló és a magánvádló között.⁴⁰ Az ügyész a legalitás elve alapján köteles vádat emelni, azt módosítani, illetve elejteni, amennyiben a törvény meghatározott feltételei fennállnak, viszont a vád elejtését indokolni is köteles. A magánvádló ezzel szemben nem köteles a vádemelésre, saját belátására van bízva, hogy él-e ezzel a jogával, ugyancsak ez a helyzet a vádelejtéssel kapcsolatban is, még indokolási kötelezettség sem terheli őt.

Utalnom kell néhány mondatban a pótmagánvadás intézményére, mellyel a sértett az ügyész tevékenységét pótolja azokban az esetekben, amikor a közvádló nem kívánja a terhelt büntetőjogi felelősségre vonását. Eltekintek a törvényes okok felsorolásától, melyek esetén lehetősége van a sértettnek pótmagánvádlóként fellépni, azonban néhány gondolatot fontosnak tartok rögzíteni a pótmagánvadás említésekor. Ez az intézmény a vádmonopólium korrekívumaként ismeretes,⁴¹ minthogy feloldja a közvádlói szerep kizárólagos érvényesülését a közvadás bűncselekmények terheltje elleni fellépésben. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azonban, hogy a pótmagánvádló is közvádat érvényesít, bár lényeges eltéréseket találunk az ügyész és a pótmagánvádló jogi helyzetét illetően. A pótmagánvádlótól nem várható el az objektivitás, az enyhítő és mentő körülmények felkutatása, és azok figyelembe vétele a vádképviselő során, valamint nem vonatkozik rá a legalitás és az officialitás elve sem.⁴²

⁴⁰ Móra Mihály - Kocsis Mihály: i. m. 159. o.

⁴¹ V.ö.: Király Tibor: i.m. 183. o.

⁴² Király Tibor: i.m. 184-185. o.

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy a pótmagánvád nem alkotmányos alapjog, tekintettel arra, hogy az államnak és nem a sértettnek keletkezik büntetőigénye bűncselekmény elkövetése esetén. Pusztán büntetőpolitikai okai vannak, hogy a jogalkotó kiterjesztette ezt a jogot a sértettre is, ez tehát nem alkotmányos kötelezettsége az államnak.⁴³

3. 3. A bíróság vádhoz kötöttsége

A vádirat rendelkező része, a vádformula határozza meg a bírósági eljárás kereteit.⁴⁴ A bíróság kötve van a vádhoz, mert csak annak a személynek és csak azokért a cselekményekért való büntetőjogi felelősségéről dönthet, melyet a vádló a vádban indítványoz.

A vádhoz kötöttség egyik lényeges aspektusa a tettazonosság elve. A bíróság nincs kötve a vádban leírt cselekmény vádló általi minősítéséhez, vagyis figyelembe véve a historikus tényállást, annak eltérő jogi értékelését is adhatja az ítéletben. Ezzel a kérdéssel a III. fejezetben foglalkozom kimerítően.

A bíróság vádhoz kötöttsége szorosan összefügg a vádló váddal való rendelkezési jogával (vádképviselési jogával). A vádló vádrendelkezés körében tett indítványai ugyanis kötik a bíróságot. Amennyiben a vádló úgy találja, hogy nem szükséges a terhelt büntetőjogi felelősségre vonása, és elejti a vádat, a bíróság köteles az eljárást megszüntetni.

Gyanú ébredhet bennünk, arra vonatkozóan, hogy ha az ügyész tévesen ítélte meg a terhelti felelősség hiányát, és indítványozta a terhelt felmentését, nem szenved-e csorbát az állami büntetőigény érvényesülése.

A történeti részben kitértem a 1962. évi 8. számú tvr. rendelkezésére, mely megengedte a bíróságnak, hogy akár semmibe vegye az ügyészi vádelejtést, és folytassa az eljárást. Ez a megoldás azonban megengedhetetlen, mert sérti a funkciómegosztás elvét, és értelemszerűen nem teljes a vádhoz kötöttség tételének érvényesülése sem. A gyanú ellenszere tehát, annak tudatos végiggondolása, hogy az ügyészt mint közvádlót terheli a felelősség, hogy szakmai tévedések ne forduljanak elő az eljárás során.⁴⁵

⁴³ V.ö.: 197/D/2000. AB határozat, 42/2005. (XI. 14.) AB határozat, 100/E/2000 AB határozat

⁴⁴ Cséka Ervin - Szilágyi József: A vádirat. Közzéteszi a Legfőbb Ügyészség Tanulmányi Csoportja, Ügyészi Kiskönyvtár, Franklin Nyomda, Budapest, 1960, 23. o.

⁴⁵ Az ügyész nyilvánvalóan tévedhet, de nem szabad neki.

II. A törvényes vád

1. A törvényes vád meghatározása

A szakirodalomban változó a megítélése a 2006. évi LI. törvény (Novella) révén a Be.-be került törvényes vád fogalmának. Az egyik álláspont szerint ahhoz, hogy a vádelv valóban érvényesülni tudjon, minimális követelménynek tekinthető, hogy a törvényes vád kritériumai meghatározottak legyenek.⁴⁶ Sinku Pál a Novella legjelentősebb érdemének és szakmailag helyes lépésnek tartja a törvényes vád definiálását.⁴⁷ Ez persze nem jelenti, hogy pusztán a törvénybeiktatással tökéletesen megvalósult e törekvés.

Akik arra az álláspontra helyezkednek, hogy a törvényes vád definiálása „felesleges” a Be.-ben, azzal érvelnek, hogy ennek meghatározása bő egy évszázadon át a jogtudomány feladatkörébe tartozott, és ezt oly magas színvonalon művelték jogtudósaink, hogy negatív kritika aligha fogalmazódott meg velük szemben.⁴⁸

Ez utóbbi felfogást látszik alátámasztani az is, hogy a bírói gyakorlat és az Alkotmánybíróság⁴⁹ - szinte tételszerűen - kimunkálta, illetve megfogalmazta a törvényes vád kritériumait, még mielőtt a Novella megszületett volna. Ugyancsak érv lehet, hogy a lehetséges és egzakt definíció tételes jogban való kifejtése igen nehézkes, mert csak a számos feltétel együttes fennállása mellett jelentene teljesen kielégítő meghatározást. Vitathatatlan azonban, hogy garanciaértékű a törvényi szinten való megfogalmazás, még akkor is, ha hiányosságokban szenved.

A magam részéről úgy gondolom, hogy a jogalkotói szándék mindenképpen dicséretes, miszerint kísérletet tett arra, hogy törvénybe iktasson egy a tudomány által már régen kidolgozott definíciót. Ezzel nyilvánvalóan garanciális regulát kívánt teremteni az eljárásban. Nem véletlen a garancia szó használata. Ha alaposan végiggondoljuk, a következményeket, könnyen beláthatjuk, hogy a törvényes vád fogalmának beiktatása végső soron minden eljárásban részt vevő személy számára előnyökkel járhat.

A terhelt védelme biztosíttatik, azáltal, hogy csak a meghatározásban szereplő feltételek együttes fennállása esetén emelhető ellene törvényesen vád. A vádló és a bíróság előnye már nem ennyire egyértelmű. Azáltal, hogy definiálunk valamit, minden mást, ami nem része a definíciónak, kizárjuk. Innen már csak egyetlen logikai ugrás vezet minket arra a felismerésre, hogy a vádlónak elegendő csupán a törvényes vád fogalmában szereplő kritériumokat teljesítenie a vád vonatkozásában. Még akkor is, ha ez azt is magában rejtheti, hogy „például a törvényi feltételek hiányában vagy a kizáró feltételek ellenére benyújtott vád törvényessége ezen az alapon nem vonható kétségbe.”⁵⁰ Példának okáért a megalapozatlan vád önmagában nem „törvénytelen.” (Habár a szójátékokat kedvelők bizonyára azt mondanák, hogy törvényellenes.)

⁴⁶ Holé Katalin - Kadlót Erzsébet (szerk.): A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. I. kötet, Alapvető rendelkezések, Az eljárás alanyai. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007, 59. o.

⁴⁷ Jagusztin Tamás: Korrekció vagy koncepció? - gondolatok a Be. új novellájáról (Beszámoló a Magyar Jogász Egylet 2006. április 26-án tartott vitájáról) *Ügyészek Lapja* XIII. évf. 2006. 3. szám 47-52. o.

⁴⁸ Bócz Endre: i. m. 9. o.

⁴⁹ 14/2002. (III. 20.) AB határozat

⁵⁰ Erdei Árpád: Dogmatika nélküli büntető eljárásjog - képtelenség vagy valóság. *Magyar jog* 2008. (55. évf.) 8. szám, 518. o.

A bíróság tekintetében is vezérfonalnak tekinthető a fogalom. A vádirat kézhezvétele után, gyakorlatilag azt kell elemeznie, hogy az megfelel-e minden előírásnak, ezt követően pedig „csupán” a törvényben meghatározott eljárási cselekményeket kell végrehajtania, aszerint, hogy törvényesnek találta-e a vádat vagy sem.

Garanciális elemként kell tekintenünk a törvényes vád definíciójára a jogbiztonság elve, a védelemhez való jog valamint a tisztességes eljárás elve szempontjából is.

Semmi esetre sem vitatom, hogy e definíció beiktatása joggal kavarta fel az eljárásjogászok kedélyeit. Annál kevésbé, mert a törvényhozó megfélekedett arról az egyszerű „törvényről,” hogy ha az egyik ponton beavatkozunk, azzal egy másik ponton változást idézünk elő. Azáltal, hogy a jogalkotó elmulasztotta körültekintően áttanulmányozni a törvényes vád meghatározásából eredő hatások ellenhatásait, előidézett néhány gyakorlati problémát. Ezek ismertetésétől most eltekintek, mert a következőkben ezekről részletesen beszámolok.

Nem hallgathatjuk el, hogy „a törvényes vád problémája koránt sem új keletű a büntető eljárásjogban.”⁵¹ Már az 1896-os Bp. miniszteri indoklásában is megjelenik az igény a vád alá helyezés tökéletesítésére, annak elkerülése végett, hogy a törvényes vád hiánya miatt bárki is sérelmet szenvedjen el. Nem elképzelhetetlen, hogy e jámbor óhaj még manapság is „nyitott szívekre talál.”

A vád intézményének jelentőségét nem kell hosszan bizonygatnom ahhoz, hogy relevanciáját elismerjük egy a vádelvet alapelveként tisztelő eljárási rendszerben. A vád a nyomozás során felderített tények gondos mérlegelésének eredményeként megalkotott jogi álláspont, mely a bíróságtól meghatározott személy bűnösségének megállapítását, és büntetőjogi felelősségre vonását kéri. Egy „meghatározott alakiságokhoz kötött büntetőeljárási cselekmény,”⁵² melynek érvényesítésével (vádemelés) mobilizálódik a bíróság.

A Móra - Kocsis-tankönyv szerint a jelentősége abban áll, hogy nemcsak keletkezésében, de fennállásában is - a per egésze alatt - meghatározó jelenség.⁵³ Egy másik tankönyv úgy foglalja össze a vád lényegét, hogy ez már konkrét büntetőigény, szemben a Btk.-ban található absztrakt büntetőigényekkel.⁵⁴

Figyelemreméltó tény, hogy a vádelv történeti változásai miképp befolyásolják a vád arculatát. Ha a vádelv hangsúlyos szerepet kap a büntetőeljárásban, a funkció-megosztást illetően élesebbek a határok az egyes hatósági jogkörök között. A váddal szembeni követelmények erősödnek, és ennek eredményeképp a bíróság lehetőségei is korlátozottabbak abban, hogy a vádemeléssel kapcsolatosan a vádlóra „odahasson.”⁵⁵

A váddal szemben alapvető követelmény, hogy törvényes és megalapozott legyen. Negatív meghatározással élve, a vád nem törvényes, ha bármiféle akadálya van. Megalapozottnak pedig akkor tekinthető, ha „olyan bizonyítékokon alapul, amelyek törvényes bizonyítási eszközökből

⁵¹ Jagusztin Tamás: A törvényes vád mint a büntetőeljárás perjogi előfeltétele. *Ügyészek Lapja* XIII. évf. 2006. 5. szám 53. o.

⁵² Móra Mihály - Kocsis Mihály: i. m. 157. o.

⁵³ Móra Mihály - Kocsis Mihály: i. m. 157. o.

⁵⁴ Fenyvesi Csaba - Herke Csongor - Tremmel Flórián: *Új magyar büntetőeljárás*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest - Pécs, 2004, 132. o.

⁵⁵ Jagusztin Tamás: A törvényes vád mint a büntetőeljárás perjogi előfeltétele. *Ügyészek Lapja* XIII. évf. 2006. 5. szám 53-62. o.

származnak.”⁵⁶ Ehhez persze az is szükséges, hogy „a vádban meghatározott személlyel szemben a nyomatékos (...) gyanú fennálljon.”⁵⁷ Vagyis a két fogalom nem azonos, de egymás konjunktív feltételei, mert a törvényes vádnak megalapozottnak is kellene lennie, de a fentiekben már említettem, hogy a megalapozatlan vád önmagában nem törvénytelen.

A Be. 2. § (2) bekezdése szerint törvényes a vád, ha a vádemelésre jogosult, a bírósághoz intézett indítványában meghatározott személy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi. E bekezdés szerinti „definíció”⁵⁸ alapján a törvényes vádat három fontos területen kell vizsgálnunk: a jogosultság oldaláról, a vád alaki és tartalmi követelményei szemszögéből és végül a vádfunkció kapcsán, melyet már kifejtettem a váddal való rendelkezés jogánál.

⁵⁶ Király Tibor: i. m. 364. o.

⁵⁷ Jagusztin Tamás: A törvényes vád mint a büntetőeljárás perjogi előfeltétele. *Ügyészek Lapja* XIII. évf. 2006. 5. szám 53. o.

⁵⁸ Ahogy Bócz Endre is felveti, a törvény valójában nem határozza meg a törvényes vád definícióját, hanem azokat a feltételeket rögzíti, melyek alapján a törvényes vádról beszélhetünk.

2. A vád törvényességének alaki feltétele

A vádlói legitimitációt a 2. § (2) bekezdés második fordulata rögzíti, vagyis csak akkor törvényes a vád, ha a vádemelésre jogosulttól származik. A Be. pontosan meghatározza azon személyek körét, akik rendelkeznek ezzel a jogosultsággal. Ez biztosítja a vádló vádképviselési jogát.⁵⁹

A közvád monopóliumáról beszélhetünk, annak ellenére, hogy a magánvád és pótmagánvád is helyet kapnak a törvényben, az állítás igazolásaként szolgál, hogy a két utóbbi súlya csekélynek tekinthető az ügyési fellépés mellett.

Monopólium, vagyis az ügyész „hivatalból és kizárólag”⁶⁰ bírja a vádképviselés és az azzal való rendelkezés jogát. Ez „egyfelől a büntetőeljárás jog vívmánya: a sértettek, az áldozatok és általában a társadalom védelmének kiemelkedő fontosságú eszköze.”- írja Király Tibor.⁶¹

Könnyen belátható azonban, hogy a kizárólagosság szigora miatt hátrány is érheti a sértettet, például abból eredően, hogy az ügyész nem kíván vádat emelni, vagy elejti a vádat, éppen ezért iktatták be a pótmagánvád intézményét, ami enyhíti és korrigálja ezt a monopóliumhelyzetet. Ez a vádkorrekktívum „a közvádoló oldalán jelentkező vétkes vagy vétlen mulasztások, esetleges szakmai hibák kiküszöbölésére szolgál (...).”⁶²

Az állam büntetőigényét a közvádoló, az ügyész érvényesíti. A törvény meghatározott esetekben speciális követelményeket állít a vádlóval szemben.

A katonai büntetőeljárásban a vádlói feladatokat a katonai ügyész látja el. A szabályok a szervezet sajátosságainak megfelelően másféle megközelítésből fakadnak, mint az alapeljárásban, és ezt a különleges regulák is jól tükrözik. A katonai eljárásban nincs magánvád, vagyis magánvádra üldözendő bűncselekmény miatt is a katonai ügyész emel vádat.

A fiatakorúak elleni büntetőeljárás is különös szabályokat ír elő a vádlóra vonatkozóan. A felettes ügyész által kijelölt, a fiatakorúak ügyésze tölti be a vádló funkcióját. A fiatakorúval szemben kizárt a magánvádas eljárás, az ügyész képviseli a vádat, pótmagánvádnak pedig fiatakorúval szemben nincs helye.

A helyi ügyészségeken ügyészségi titkár is elláthatja a vádképviselést, amennyiben a bíróság nem kötelezte az ügyészt a megjelenésre.

A sértett, illetve hozzátartozója (a sértett halála esetén harminc napon belül) mint magánvádló jogosult a magánvádra üldözendő bűncselekmények miatt fellépni, ezek a könnyű testi sértés, a rágalmozás, becsületsértés, a kegyeletsértés, a magántitok és a levéltitok megsértése.⁶³ Az ügyész a magánvád képviselését viszont bármikor átveheti.

A sértett (hozzátartozó) pótmagánvádlóként léphet fel, ha „az ügyész közvádoló jogositványával nem él.”⁶⁴

⁵⁹ A fentiekben kifejtett tágabb értelemben vett vádképviselési fogalmat értem ehelyütt.

⁶⁰ Tremmel Flórián: Adalékok a közvádmonopólium kérdéséhez. In: Acta Juridica et Politica, Tomus XLI. Fasciculus 1-40., Emlékkönyv dr. Cséka Ervin születésének 70. és oktatói munkásságának 25. évfordulójára. Kiadja a szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos bizottsága, Szeged, 1992, 533. o.

⁶¹ Király Tibor: i. m. 156. o.

⁶² 14/2002. (III. 20.) AB határozat

⁶³ Kivéve, ha hivatalos személy sérelmére hivatalos eljárása alatt, illetve emiatt, vagy hatóság sérelmére hivatali működésével összefüggésben követik el. V.ö.: Be. 54. § (4) bekezdés

⁶⁴ Holé Katalin - Kadlót Erzsébet (szerk.): A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. I. kötet, Alapvető rendelkezések, Az eljárás alanyai. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007, 60. o.

A bírói gyakorlatban az alaki feltételek vizsgálata szükségképpen megelőzi a tartalmi elemek vizsgálatát.⁶⁵ Ez azt jelenti, hogy az első, és talán legfontosabb szűrőjét képezi az eljárásnak, hogy ellenőrizték, hogy a valóban arra jogosult, vádlói legitimációval rendelkező személytől származik, hiszen csak akkor beszélhetünk törvényes vádról.

A vád nem törvényes, ha nem az arra feljogosított személytől származik, így például, ha az általános jogkörrel rendelkező ügyész jár el katonai vagy a fiatalkorúak elleni ügyekben, ha közvádas ügyben vagy a fiatalkorú elkövető ellen magánvádló jár el.

A Be. 28. § (1) bekezdése „nemes egyszerűséggel” közli, hogy az ügyész a közvádló, meghatározva ezzel az egyetlen szóval az ügyész büntetőeljárás funkcióját, az ügyész váddal való rendelkezését, és ez adja meg a vádemelésre jogosult elsődleges személyét.

Az Ütv. is rögzíti, hogy a vádemelés közhatalmi jogkörének gyakorlását az ügyészség, és ezt megszemélyesítve az ügyész látja el. (Ütv. 3. § (2) bekezdésének d) pontja).

A vádlói legitimáció jelentőségét önmagában kifejezi pusztán az erre vonatkozó törvényhelyek számbavétele is, a jogalkotó több oldalról is biztosította a törvényes vád alaki feltételét.

⁶⁵ A Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának 1/2007. BK véleménye az 1998. évi XIX. törvény egyes rendelkezései értelmezéséről (a továbbiakban: 1/2007. BK vélemény)

3. A törvényes vád tartalmi követelményei

A Be. 2. §-ának (2) bekezdése szerint a törvényes vád minimális tartalmi elemei, hogy meghatározott személy, pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekménye miatt a bírósági eljárás lefolytatását kezdeményezi. Amennyiben ezek nem teljesülnek, nem indulhat bírósági eljárás, illetve nem folytatható, ugyanis „az eljárás minden szakában meg kell alapozni a törvényes határozat meghozatalát.”⁶⁶ Fontos azt is rögzíteni, hogy a magánvádas és pótmagánvádra induló eljárásokban sem lehet kibújni a vád egyes formáinak megfelelő előterjesztése alól, vagyis „A feljelentésnek és a vádindítványnak is tartalmaznia kell a törvényes vád minimális kellékeit.”⁶⁷

A vád formai megjelenésére részletesen nem kívánok kitérni, így a következőkben a vád szorosabban vett törvényességének vetületét ismertetem.

3. 1. Meghatározott személy

Csak az ellen indítható büntetőeljárás, akit bűncselekmény megalapozott gyanúja terhel (Be. 6. § (2) bekezdés), tehát a vádemelés feltétele a megalapozott gyanú, illetve a vádban megjelölt személy. Ez a tartalmi elem a bíróság vádhoz kötöttségének egyik záloga is egyben, mert a bíróság csak annak a személynek a büntetőjogi felelősségéről dönthet, aki ellen az ügyész vádat emelt.

A meghatározott személy megjelölés a Be.-ben az egyértelműen azonosítható személyt takarja. Az ügyésznek név szerint meg kell jelölnie azt, akinek a bíróság általi felelősségre vonását kívánja. Ha az ügyész nem akarja a meghatározott személy felelősségének megállapítását, és erre vonatkozóan nem emelt törvényes vádat, „e tényállási részre nem lehet bűnösséget megállapítani.”⁶⁸ Mindez kizárólag abban az esetben áll, ha az ügyész kifejezetten indítványozza azt, hogy a bíróság tekintsen el a személy büntetőjogi felelősségre vonásától. „Az ennek ellenére a vádiratban szerepeltetett cselekményt elbíráló bíróság törvényes vád hiányában jár el.”⁶⁹

Ez az eset akkor fordulhat elő, amikor a vádirat történeti részében ugyan szerepel a meghatározott személy, és az általa elkövetett cselekmény megvalósít egy Btk.-ba ütköző tényállást, a vádló valami oknál fogva mégis eltekint a felelősségre vonás kívánalmától, például akkor, ha a cselekmény súlya elenyésző a vád tárgyává tett bűncselekményhez képest.

3. 2. A vád tárgya

„A vád törvényességének elengedhetetlen tartalmi eleme, hogy pontosan körülírt, büntető törvénybe ütköző cselekményt tartalmazzon.”⁷⁰ Azon egyszerű tényből fakadóan, hogy a vád

⁶⁶ Steffler Sándor: Az ügyész részvétele a büntetőbírói eljárásban. Ügyészségi Értesítő 1972. 4. szám 19. o.

⁶⁷ Holé Katalin - Kadlót Erzsébet (szerk.): A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. IV. kötet, A bírósági eljárás általános szabályai, Az elsőfokú bírósági eljárás. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007, 288. o.

⁶⁸ Jagusztin Tamás: A törvényes vád mint a büntetőeljárás perjogi előfeltétele. Ügyészek Lapja XIII. évf. 2006. 5. szám 61. o.

⁶⁹ Jagusztin Tamás: A törvényes vád mint a büntetőeljárás perjogi előfeltétele. Ügyészek Lapja XIII. évf. 2006. 5. szám 61. o.

⁷⁰ 1/2007. BK vélemény

megnyilvánulási formája a vádirat,⁷¹ ennek egyik kellékeként szerepel a vád tárgyává tett cselekmény leírása (Be. 217. § (3) bekezdés b) pontja). A Legfelsőbb Bíróság kollégiumi véleménye szerint akkor tekinthető a vád pontosnak, ha az „ismertetett történeti tényállás hiánytalanul tartalmazza a bűncselekmény törvényi tényállási elemeinek megfelelő konkrét tényeket: az elkövetési magatartást, a cselekmény megvalósításának helyét és idejét stb.”

A vád tárgyát képező cselekmény a vádelv egyik fontos alaptétele, csakis azok a cselekmények képezik a vád tárgyát, amit a vád előterjesztésekor az ügyész előad.⁷² Előterjesztés alatt itt természetesen, nemcsak a vádirat tartalmát, hanem az ügyész végindítványát is értjük.

A vád tárgyának sarkalatos pontja, hogy megszabja a bírósági eljárás és az ítélet kereteit. A bíróság a vádon túl nem terjeszkedhet, de köteles azt kimeríteni, melyre a bíróságnak a vádemeléssel döntési kötelezettsége keletkezik.

A vád tárgya határozza meg a bíróság hatáskörét és illetékességét is, amire még kitérek az alábbiakban.

A bírói gyakorlat a következőket veszi figyelembe a vád tárgyává tett cselekmény konkrét körülírására vonatkozóan.⁷³ Leszögezi, hogy azokkal a tényekkel kapcsolatban, melyeket az ügyész nem tett a vád tárgyává, a bíróság nem jogosult eljárni. Nem érinti a vád törvényességét, ha a lényegét nem érintő szövegezési hibák, kisebb ellentmondások tűnnek ki a vádiratból, a bíróság a vád ténybeli pontatlanságait helyesbítheti, vagy pótolhatja. Ez mindaddig nem okozza a vádelv sérelmét, amíg „nem eredményezi a vádtól alapvetően eltérő cselekmény ítéletbe foglalását.” „A törvényes vádnak a megtörtént cselekmény lényegét kell tartalmaznia,” a bírói jogalkalmazás szerint ez azt jelenti, hogy a vád tárgyává tett cselekménynek csak rövid leírása szükségeltetik, hiszen a tárgyalás folyamán ez még kiegészülhet, vagy akár szűkülhet is a bizonyítás révén.

Bócz Endre szerint erre a legjobb módszer, ha a törvényi tényállás elemeinek helyére egyszerűen behelyettesítjük a historikus tényállási elemeket, amit aztán, ha szükséges - az érthetőség vagy a stílusosság érdekében - kiegészíthetünk még.

Ezzel a metódussal elkerülhetők a felesleges tényközlések, és minden lényeges elem szerepel a vádiratban. „Így nem lenne tovább alapja annak a vitának sem, hogy ami a vádiratban úgy olvasható, hogy az ügyész jogilag nem értékelt - holott a bíróság szerint értékelhető lett volna - az vád tárgya-e, vagy sem.”⁷⁴

Erre pedig joggal hivatkozhat a szerző, hiszen a Legfőbb Ügyészség és a Legfelsőbb Bíróság álláspontja nem egységes abban, hogy mit tekintenek a vád tárgyának.⁷⁵ Az ügyészség álláspontja szerint csak azok a cselekmények képezik a vád tárgyát, amit a vádló jogilag értékelt, minősített, „és amelyek miatt kifejezetten nem mellőzte a vádemelést.”⁷⁶

Ezzel szemben a bírósági értelmezés szerint, minden a vád tárgyának tekintendő, amit az ügyész előad a vádiratban, akár értékeli azt büntetőjogilag, akár nem.

⁷¹ A vád egyéb megjelenési formáival (vádindítvány, magánindítvány stb.), a már említett okból nem kívánok foglalkozni, így a továbbiakban eltekintek attól, hogy kitérjek ennek említésére.

⁷² Pásztor István: Problémák a vádelv gyakorlati érvényesülése köréből. Ügyészségi Értesítő XV. évf. 1975. 1. szám 1-5. o.

⁷³ A teljes szakasz megírásánál a következő forrást használtam fel: Jagusztin Tamás: A törvényes vád mint a büntetőeljárás perjogi előfeltétele. Ügyészek Lapja XIII. évf. 2006. 5. szám 53-62. o.

⁷⁴ Bócz Endre: i. m. 15. o.

⁷⁵ Fenyvesi Csaba - Herke Csongor - Tremmel Flórián: i. m. 501. o.

⁷⁶ Fenyvesi Csaba - Herke Csongor - Tremmel Flórián: i. m. 502. o.

A már többször hivatkozott 1/2007. büntető kollégiumi vélemény is azt mondja e kérdésben, hogy a vád tárgyává tett cselekmény Btk. szerinti minősítése, a vád törvényességének nem feltétlen tartalmi eleme. Mivel a bíróság nincs kötve az ügyész általi jogi minősítéshez, „attól belátása szerint eltérhet.” Az ítélezési gyakorlatban nyilvánvalóan ez az álláspont érvényesül.

Az ügyészség állásfoglalása azonban - és kijelenthetjük, joggal - nem egyeztethető össze a bíróság nézetével. A Be. 217. § (3) bekezdés c) pontja szerint a vádirat tartalmazza a vád tárgyává tett cselekménynek a Btk. szerinti minősítését, márpedig ez azt jelenti, hogy az ügyésznek jogilag értékelni kell a vád tárgyává tett cselekményeket, vagyis a törvény egyenesen az ügyész kötelességévé teszi ezt.

Egy hajdani Legfelsőbb Bíróság által alkotott határozat⁷⁷ irányelvként kimondta, hogy nincs olyan utalás a vádiratban foglalt cselekményekkel kapcsolatban, hogy ha az ügyész annak büntetőjogi értékelését nem kívánja, az a vád tárgyát képezi. „Az ügyésznek tehát elsőrendű kötelessége, hogy a vád tárgyává tett cselekményeket jogilag értékelje, s amennyiben valamely bűncselekményt megvalósító magatartással kapcsolatosan (...) a vádemelést mellőzni akarja, erre a vádiratban, illetve a végindítványban kifejezetten utalni kell.”⁷⁸

Nem tekinthető ugyanis a vádemelés mellőzésének, ha az ügyész egyszerűen nem minősíti a vádiratban leírt tényállás egy részét. Ahogy arra már többször utaltam, ennek feltétele az a kifejezett nyilatkozat, hogy a vádló nem kívánja a vádlott megbüntetését az adott cselekményre vonatkozóan. A gyakorlatban mégis előfordulhat, hogy az ügyész mulasztást követ el, egyszerűen megfeledkezik e nyilatkozattételről. A bíróság ez esetben úgy oldja fel e hiányt, hogy azt vádemelésnek tekinti. Az ügyész pedig tisztázza a tárgyaláson, hogy kéri-e mellőzni az adott cselekményre vonatkozóan a vádemelést vagy sem. Probléma akkor merül fel, ha az ügyész nincs jelen a tárgyaláson, mert így nyilván a bíróság nem tudja megkérdezni, mi is a szándéka az adott cselekmény tekintetében.

A vád tárgya tehát a vádló által leírt büntető törvénykönyvbe ütköző cselekmény, vagyis az én álláspontom is az, hogy magát a cselekményt kell a vád tárgyának tekinteni, azt az emberi magatartást, amelyet a jogalkotó büntetni rendel. Az ügyészi minősítés, bár az ügyésznek kötelessége, hogy jogilag értékelje a historikus tényállás elemeit, nem köti a bíróságot, így azt nem tekinthetjük a vád tárgyának.

Pásztor István érdekes észrevételt tesz a törvény szövegezését illetően - az azóta már többször módosított büntetőeljárás törvény vonatkozásában még mindig alkalmazható. Kifejti, hogy az 1962. évi 8. sz. tvr. a vád tárgyává tett „tényekről” szól, míg az akkor hatályos - és igaz ez a mi hatályos jogunkra is - törvény már a „a vád tárgyává tett cselekményt” teszi az ítékezés alapjául. A különbséget abban látja jelentősnek, hogy a tény kifejezés „bizonyított történésre utal, annak megítélése pedig, hogy a vád tárgyává tett történeti tényállásból, mi és mennyiben képezi majd az ítélet meghozatalának alapját, bírói mérlegelés eredménye, tehát bírósági feladat.”

Ezt a különbségtételt, bár logikusnak és követhetőnek tartom, nem veszem figyelembe e tanulmány megírásakor, így a tett és a cselekmény szavakat szinonimaként használom.

⁷⁷ 568/1967. sz. határozat (BH. 5401.)

⁷⁸ Pásztor István: Problémák a vádelv gyakorlati érvényesülése köréből. Ügyészségi Értesítő XV. évf. 1975. 1. szám 2. o.

Hasonló megállapítást tesz Steffler Sándor,⁷⁹ aki „a vád tárgyává tett cselekmény” és a „bűncselekmény” szó között különböztet. Mivel a törvény az előbbiről szól, ezért szerinte egyértelmű, hogy nem a jogilag értékelt tényeket jelenti „a vád tárgyává tett cselekmény” kifejezés, ezért véleménye szerint „a vádban szereplő tények történeti tényállása a vád tárgya,” ennek igazolásaként említi a vádkiterjesztés jogát is.⁸⁰

Álláspontja mellett tovább érvel azzal, hogy „a vádhoz kötöttség tekintetében nincs különbség közvádló és magánvádló között,” mert utóbbi általában nem rendelkezik jogi ismeretekkel, és éppen ezért nem is várható el, hogy jogilag minősítse a feljelentésbeli cselekményt.

A bizonyítás során, szükségszerűen felmerülnek olyan tények, amelyeket a vádirat esetleg nem tartalmaz. Ez egyrészt abból fakad, hogy általánosságban az ügyész nem maga végzi a nyomozást, - jóformán - iratok alapján emel vádat, és csak elképzelései lehetnek arról, hogy a vádlott miként reagál majd a tárgyaláson.

A nyomozás során csak potenciális bizonyítékokat szerez be a nyomozóhatóság, ezek valódi bizonyító ereje csak a tárgyaláson derül ki.⁸¹ Ilyenkor a bíróság kiegészítheti, vagy helyesbítheti a tényállást, különösen az akarati minőség, a hely, idő, az eredmény, a célzat és a motívum tekintetében, hiszen gyakran ezek csak a tárgyaláson pontosíthatók.

3. 3. Minősítés a Büntető törvénykönyv szerint

Már az előző pontban részben érintettem a minősítés kérdését, mert a vád tárgyánál kihagyhatatlan ennek említése. A fenti ellentmondások mellett az is ide kapcsolódik, hogy az ügyésznek úgy kell minősítenie a cselekményeket, hogy a Büntető törvénykönyv valamely különös részi tényállásának megfeleljenek, és hogy annak minden elemét tartalmazza. Ez azt is jelenti, hogy az ügyész a cselekményt akár teljesen abszurd módon is minősítheti.

Függetlenül attól, hogy a jogi minősítés nyilvánvalóan nem állja meg a helyét, ez a vád törvényességét egyáltalán nem befolyásolja, ugyanis a jogi minősítés helyessége nem előfeltétele a törvényes vádnak.

A vádbeli minősítés nem köti a bíróságot, megállapíthat eltérő jogi minősítést is, amennyiben az nem sérti a tettazonosság elvét. Visszautalva a fentiekben már kifejtett ügyészség és bíróság közti polémiaira egy 2005. évi bírósági határozat a következőt rögzíti: „A vád tárgyát a benne megjelölt tények alkotják, függetlenül attól, hogy a vádló miként minősítette azokat.”⁸²

⁷⁹ Steffler Sándor: A váddal összefüggő gyakorlati kérdések. Magyar Jog XXIV. évf. 1974. 6. szám, 334-339. o.

⁸⁰ Steffler Sándor: A váddal összefüggő gyakorlati kérdések. Magyar Jog XXIV. évf. 1974. 6. szám, 335. o.

⁸¹ Bócz Endre: i. m. 12-13. o.

⁸² Jagusztin Tamás: A törvényes vád mint a büntetőeljárás perjogi előfeltétele. Ügyészek Lapja XIII. évf. 2006. 5. szám 60. o.

3. 4. A bizonyítékok megjelölése

A bizonyítékok megjelölése annyiban szükséges, a kialakult bírósági gyakorlat szerint, amennyiben „a vád tárgyává tett tényállás lényeges elemeire vonatkoznak.”⁸³ Amennyiben elmarad a bizonyítékok megjelölése, az kisebb eljárási szabálysértésnek minősül, mivel a bíróság a tárgyaláson bizonyítást folytat le, és a már említett tényállási helyesbítés és pontosítás keretében, van lehetősége arra, hogy ezekre a hiányos tényekre nézve is bizonyítást folytasson le.

Garanciális elem, hogy a bizonyítékok megjelölésénél figyelemmel kell lenni arra, hogy a védekezés joga ne sérüljön, és a védelemnek kellő idő álljon rendelkezésére a felkészülést illetően.

3. 5. A hatáskör és illetékesség kérdései

Ahogy arra a vád tárgyánál már utaltam, a bíróság hatáskörét és illetékességét a vád tárgyává tett cselekmények alapozzák meg. „A törvényes eljárásból következően az ügyben csak a hatáskörrel és illetékességgel rendelkező bíróság hozhat határozatot.”⁸⁴

A bíróság a hatáskörét és az illetékességét hivatalból vizsgálja (Be. 19. §). A hatáskörmegosztást a törvény több szempont alapján rendezi a különféle elsőfokú bíróságok között: például a bűncselekmény tárgya vagy veszélyessége, a terhelt személye, a bűncselekmények súlya, büntetési tétele alapján.

„Szerepet játszhat a bűncselekmények gyakorisága is. A helyi bíróság elé (...) a törvény a kisebb súlyú, de nagyobb gyakoriságú ügyek; a megyei bíróságok elé (...) a súlyosabb és ritkábban előforduló bűncselekmények kerülnek. Szerepet kaphat az a szempont is, hogy az ilyen ügyeket nagyobb tapasztalattal rendelkező, képzettebb bírák tárgyalhassák és dönthessék el.”⁸⁵

Ennek fényében érthető, hogy amennyiben az elsőfokú bíróság hatáskörét túllépve, katonai büntetőeljárás alá tartozó, vagy más bíróság kizárólagos illetékességébe tartozó ügyet bírált el, azt a másodfokú bíróság hatályon kívül helyezi, és az elsőfokú bíróságot új eljárásra utasítja (Be. 373. § (1) bekezdés II. c) pontja).

Amennyiben a bíróságnak nincs hatásköre vagy illetékessége, az ügyet átteszi a döntési jogosultsággal bíró szervhez.

⁸³ Jagusztin Tamás: A törvényes vád mint a büntetőeljárás perjogi előfeltétele. *Ügyészek Lapja* XIII. évf. 2006. 5. szám 61. o.

⁸⁴ Jagusztin Tamás: A törvényes vád mint a büntetőeljárás perjogi előfeltétele. *Ügyészek Lapja* XIII. évf. 2006. 5. szám 61. o.

⁸⁵ Király Tibor: i. m. 139. o.

III. A vád és az ítélet kapcsolata

A vádnak és az ítéletnek lényegileg ugyanazon magatartásról kell szólnia, vagyis azonosságnak kell lennie a vádban behatárolt és az ítéletben meghatározott tettben. Ekképpen foglalható össze a szakirodalomban tettazonosságként ismert princípium lényege.

1. A tettazonosság

A tettazonosság jelentőségét önmagában már az is megalapozza, hogy a magyar büntetőeljárás több mint száz esztendeje alkalmazza a tettazonosság doktrínáját, hogy mennyire következetesen tette, illetve teszi ezt a jogalkalmazói gárda, az talán egyértelmű lesz a következő fejtegetésekből.

A vádelvvel összefüggő rendelkezést állapít meg a Be. 257. § (1) bekezdése mely kimondja, hogy a bíróságnak az ügydöntő határozatban a vádról határoznia kell. A törvény tehát döntési kötelezettséget ró a bíróságra, mely voltaképpen a vádhoz kötöttségből is ered. A bíróságnak a vádban megjelölt cselekménnyel kapcsolatos döntési kötelezettségéről már esett szó, ennek értelmében a bíróságnak a teljes vádbeli tényállásról érdemi határozatot kell hoznia (vádkimerítési kötelezettség). Ki kell mondania a bűnösséget, felmentő ítéletet kell hoznia, vagy az eljárást meg kell szüntetnie a vádiratban foglalt cselekmény minden egyes elemére nézve.

„A vádelv alkalmazásának következménye tehát a tettazonosság követelménye, vagyis, hogy a bírósági döntésnek arról a tényállásról és csakis arról kell szólnia, amit a vád tárgyává tettek: egyfelől azt ki kell méríteni, másfelől azonban nem terjeszkedhet túl azon.”⁸⁶ A vád ki nem merítése eljárási szabálysértés, mely az ítéleti megalapozatlanságot eredményezheti.⁸⁷

Baumgarten Izidor a XIX. század végén írt műve mindmáig talán a legjelentősebb alkotás a tettazonosság témájában. Megállapításai, mintegy vezérfonalként vannak segítségemre vizsgálódásomban, melyek még száz év távlatából is jelentőséggel bírnak napjaink büntetőeljárás gyakorlatában.

Baumgarten szerint a minősítés változhat, de a tettnek azonosnak kell maradni az ítéletben is a vádirati tényekkel.⁸⁸ „A két követelmény, mely a vád és az ítélet közötti viszony meghatározásánál szem előtt tartandó, csak akkép egyeztethető össze, hogy egyrészt senkit sem szabad más tett miatt vádolni illetve elítélni, mint a melyért vád alá helyeztetett, másrészt a vád kiterjesztésének ezen negatív határán belül az ügyészi végindítvány illetve ítélet felölelheti mindazon a tárgyalás alatt felmerült újabb tényköörülményeket, melyekből kitűnik, hogy az incriminált tett másként történt. Ezzel a vád fejlődésképesége nincs megakasztva, és így tehát a ne bis in idem teljesen érvényesülhet, másrészt a vádhatározatban foglalt és az ítélet tárgyát képezett tett azonossága is megóvatik. (...) A vádlottnak felmentése tehát nem következhetik be azon okból - illetve a kir. ügyész nem indítványozhatja azt - mert a bíróság illetve vádhatóság nem teheti magáévá a vádiratot

⁸⁶ Király Tibor: i. m. 120. o.

⁸⁷ Holé Katalin - Kadlót Erzsébet (szerk.): A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. I. kötet, Alapvető rendelkezések, Az eljárás alanyai. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007, 68. o.

⁸⁸ Baumgarten Izidor: A tett azonosságának kérdéséhez. Vélemény a X. Magyar Jogászegyűlés számára különös tekintettel a magyar eljárási javaslatokra, az Athenaeum r.társ. könyvnyomdája, Budapest, 1889. 3. o.

(...) annak teljes tartalma szerint, hanem mindkettőnek feladata, a vád tárgyát minden irányban (tényleges és jogi tekintetben) megvizsgálni, és ezen vizsgálatnak eredményét akkor is kinyilvánítani, midőn nézete szerint nem a váddal összhangzó, hanem vádlottat más delictumban bűnösnek kimondó ítélet felel meg a tényállásnak.”⁸⁹

Az idézet talán hosszúnak tűnik, de lenyűgözőnek találom, hogy egy a XIX. század végén alkotó büntetőjogász szavai ilyen erőteljesen hatnak majd egy évszázaddal később is. Kénytelen voltam tehát engedni a kísértésnek, és idézni egy olyan részt a műből, mely kiválóan összefoglalja a szerző tettazonosságról vallott nézeteit.

A fentiekből kitűnik, hogy Baumgarten mind az ügyész és mind a bíróság kötelességének tekinti a vád tárgyává tett cselekmény jogi minősítését.⁹⁰

Felhívja a figyelmet arra, hogy a tettazonosság más aspektusból is releváns a büntetőeljárásban, mégpedig a funkciómegosztás tekintetében, ugyanis az eljárási funkciók egyensúlyára nézve is garanciális elemet jelent. Leírja, hogy a „vádlottnak joga van tudomást nyerni nemcsak a büntetendő cselekményről, melyet a vád szerint elkövetett, hanem mindazon concret körülményekről, melyekből a vádló következtetéseit levonja.”⁹¹

Az Angyal - Isaák-féle kommentárban a következőket olvashatjuk: „A tettazonosság szempontjából az a döntő kérdés, hogy a vádló mily érdek sérelme vagy veszélyeztetése miatt emelt vádat. Ha a sértett jogi érdek azonos, akkor a tettazonosság nincs megsértve.”⁹²

A tételes jogi szabályozás a tettazonosság kérdésében a következőkben foglalható össze. Főszabály szerint az ítélet nem térhet el a vád történeti tényállásának lényeges elemeitől, és teljesen kötve van azokkal a tényekkel kapcsolatban, melyekre a vádló kifejezetten kérte a vádemelés mellőzését. Ha a bíróság ezt a mellőzött cselekményt mégis elbírálná, ez a vádelv megsértését jelentené.

A bírói gyakorlat nem követeli meg az ítélet vádirattal való teljes egyezését, elegendő a lényegi azonosság. Különösen igaz ez például a verbális bűncselekmények tekintetében, ahol az ítéleti tényállás a lényegyet ugyan nem érintve, de „finomítva”, más kifejezésekkel adja vissza a becsület csorbítására alkalmas kijelentéseket.⁹³

A vádbeli minősítéstől és a büntetéskiszabásra vonatkozó indítványoktól a bíróság eltérhet. Megállapíthatja például kísérlet helyett befejezett bűncselekmény megvalósítását és fordítva, alapeset helyett minősített esetet, vagy éppen egységet helyett többséget és viszont.

„Ha a bizonyítási eljárás eredményeképpen a vád szerinti cselekmény eredményhez (illetve súlyosabb eredményhez) kötött, minősített esete megállapításának lehet helye, akkor a bíróság - a tett-azonosság körében maradván és értelemszerűen a hatásköri szabályok betartásával - a súlyosabb eredményre kiterjedően is elbírálhatja a terhelt cselekményét, az ügyész vádmódosítása hiányában is.”⁹⁴

⁸⁹ Baumgarten Izidor: i. m. 23-24. o.

⁹⁰ V.ö.: 3. 2. pont A vád tárgya

⁹¹ Baumgarten Izidor: i. m. 63. o.

⁹² Angyal Pál - Isaák Gyula: Bűnvádi perrendtartás. (Magyar törvények Grill-féle kiadása) Grill K. Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1938, 299. o.

⁹³ Fenyvesi Csaba - Herke Csongor - Tremmel Flórián: i. m. 502. o.

⁹⁴ 1/2007. BK vélemény

2. Nemzetközi bírósági gyakorlat

Az Emberi Jogok Európai Bírósága a tettazonosság kérdésében másként foglal állást. A strasbourgi álláspont szerint a jogi minősítésnek is azonosnak kell lennie a vádiratban és az ítéletben, mert csak így biztosítható kellőképpen a védelem joga.

Az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény 6. cikkének 1. bekezdése kimondja, a tisztességes bírósági eljáráshoz való jogot. Az egyezmény 6. cikkének 3. bekezdése továbbá deklarálja, hogy a bűncselekménnyel vádolt személynek egyrészt joga van arra, hogy az ellene felhozott vádokról („annak természetéről és indokairól”) a legrészletesebb módon tájékoztassák, másrészt a védekezéshez megfelelő idő álljon rendelkezésére.

A bíróság már a Pelissier és Sassi kontra Franciaország-ügyben hozott ítéletében is megfogalmazta azt a követelményt, hogy nem elegendő csupán a vádhatóság által állított tényeket a vádlott tudomására hozni ahhoz, hogy a vádról való tájékoztatás teljesítettnek minősüljön.⁹⁵ A minősítés ismeretét is nélkülözhetetlen kelléknek tekintik, hogy a vádlott megfelelően fel tudjon készülni a védekezésre.

Az oly sokat emlegetett Dallos kontra Magyarország-ügy kapcsán az emberi jogi bíróság - igaz, végül nem marasztalta el hazánkat - egyértelműen értésünkre adta, hogy mit kíván meg, és vár el a magyar gyakorlattól.

Ennek eredményeképp számos törvényhellyel egészítette ki a jogalkotó a Be. rendelkezéseit. Többek között ilyen rendelkezés a 321. § (4) bekezdése, miszerint ha a bíróság az ügydöntő határozat meghozatala előtt azt állapítja meg, hogy a vád tárgyává tett cselekmény a vádirati minősítéstől eltérően minősülhet, a tárgyalást a védelem előkészítése érdekében elnapolhatja, erre nézve a jelen lévő ügyészt, a vádlottat és a védőt meghallgatja.⁹⁶

Bán Tamás arra a tényre is felhívja a figyelmet, hogy mivel az egyezmény része a belső jognak, ezért az közvetlenül is alkalmazandó (lett volna, illetve lenne) az ítélkezési gyakorlatban, mégis üdvözlendő eredménynek tartja, hogy azt a törvényi szabályozás is beemelte.

Fentiekből az következik, hogy az emberi jogi bíróság nem ismeri el a tettazonosság doktrínáját. Alighanem sokat kell még dolgoznunk azon, hogy tradicionális elvekre épülő eljárásjogunkat közelítsük a nemzetközi bírósági gyakorlat kívánalmaihoz.

⁹⁵ Bán Tamás: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéleteiből. Fundamentum 2000. 1. szám 143. o.

⁹⁶ Bán Tamás: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéleteiből. Fundamentum 2000. 1. szám 144. o. (aktualizálva a hatályos Be.-re)

IV. A törvényes vád hiánya és jogkövetkezményei

A törvény különböztet a vád törvényességének hiánya és a vádirat „kellékhánya” között. Ez a különbségtétel azért fontos, mert más-más joghatásokat hordoznak. Amennyiben a vádirat hiányosságairól van szó, a törvény megengedi a hiányzó adatok pótlását, azonban, ha a vád törvényességéhez szükséges elemek közül hiányzik valamelyik, azok nem pótolhatók.

Itt teszek említést arról a problémáról, amikor az ügyész határidőn túl emel vádat, vagy nem hosszabbítja meg a nyomozási határidőt, és így emel vádat. A határidők betartása nem fogalmi eleme a vád törvényességének, így ebben a körben ki is zárhatnánk a vizsgálatát,⁹⁷ mégis úgy érzem, nem haladhatok tovább addig, míg néhány szót nem szólok erről. Természetesen, érzékelem az ügyészség kapacitására vonatkozó mai helyzetet, feladataik ellátásához kevesen vannak, emiatt azokat nem tudják határidőre teljesíteni, de mégiscsak aggályos egy jogállamban, hogy lex imperfecta szabályok megalkotásával teszünk eleget bizonyos garanciális elvárásoknak. Az Alkotmánybíróság is rögzítette, „hogy az eljárási határidők elmulasztásának a jogbiztonság elvéből, a tisztességes eljárás követelményéből kiindulva szankcióval kell járnia, de a szankciót a büntetőeljárás törvényen kívül kell megtalálni,” itt megoldásként elsősorban a szakmai törvényekre utalt az Alkotmánybíróság.⁹⁸

A tárgyalás előkészítése során a bíróság megvizsgálja a vád törvényességét, illetve, hogy a vádirat megfelel-e a törvény előírásainak. Ezek eljárásjogi következménye az, hogy a bíróság megszünteti az eljárást a Be. 267. § (1) bekezdés j) vagy k) pontja alapján, amennyiben az ügyész nem tesz eleget a bíróság általi hiánypótlási felhívásnak. A megszüntető végzés természetéről, annak fontossága miatt a következő részben foglalkozom részletesebben.

A fentiekben már kifejtettem a törvényes vád alaki feltételét és tartalmi elmeit, most ennek fényében vizsgálom azokat az eseteket, amikor nem teljesülnek ezek a törvényi kívánalmak.

⁹⁷ Holé Katalin - Kadlót Erzsébet (szerk.): A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. IV. kötet, A bírósági eljárás általános szabályai, Az elsőfokú bírósági eljárás. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007, 298. o.

⁹⁸ Holé Katalin - Kadlót Erzsébet (szerk.): A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. IV. kötet, A bírósági eljárás általános szabályai, Az elsőfokú bírósági eljárás. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007, 299. o.

1. Az alaki és tartalmi feltételek hiánya

A vádban megjelölt személy meghatározottsága akkor szenved sérelmet, ha a vádirat nem tartalmazza a Be. 217. § (3) bekezdés a) pontjában előírt, de a 117. § (1) bekezdésében foglalt személyi adatait a vádlottnak. Ennek alapján a vádiratban fel kell tüntetni a személy nevét, születési helyét és idejét, anyja nevét, lakóhelyét és tartózkodási helyét, személyazonosító okmányának számát és állampolgárságát.

A bírói gyakorlat relatíve rugalmasan kezeli ezt a kérdéskört, mert persze belátható, hogy ha valamely elem hiányzik az előbb felsoroltak közül, a személy attól függetlenül még azonosítható lehet, ezért az esetleges hiányosságok a bírósági eljárásban pótolhatók.

Ugyancsak pótolható az eljárás megindításához szükséges külön törvényi feltétel, a magánindítvány vagy a feljelentés stb., a cselekmény Btk. szerinti minősítése (a már említett azon okból, hogy a bírói gyakorlat nem tekinti feltétlen tartalmi elemnek), a bíróság és az ügyész hatáskörére és illetékességére vonatkozó jogszabályok megjelölése. Pótolható a büntetékiszabási indítvány, a polgári jogi igényre vonatkozó indítványok, a tárgyalásra idézendők és értesítendők névsora, a bizonyítási eszközök megjelölése és a bizonyítás felvételére vonatkozó indítvány is.⁹⁹

Ez azt jelenti, hogy „első körben” elegendő a vádlott személyének és e személynek az adott cselekményhez való hozzárendelése a vádiratban.

Nagyvonalúnak tekinthető ez a megengedő hozzáállás a bíróság részéről, de alighanem kíváncsiak lennének arra, hogy milyen visszhangja lenne annak, ha ténylegesen egy ilyen kellékhányos vádiratot kapna kézhez a tisztelt bíróság, melyben csak a vádlott személyére történik némi utalás, valamint a vád tárgyává tett cselekmény van megjelölve, és tulajdonképpen még a minimális tartalmi elemeket sem tartalmazza.

E nagyvonalúság ellenére, amennyiben a vádirat a bírósági eljárásban továbbra sem felel meg a törvényi előírásoknak, pontosabban az ügyész nem pótolja a hiányokat, illetve egészíti ki az adatokat, a bíróságnak tárgyaláson kívül is módjában áll az eljárást megszüntetni. Törvényes vád hiányában azonban már nem áll fenn ez a lehetőség.¹⁰⁰

Nem törvényes a vád, ha a történeti tényállásban leírt tények nem feleltethetők meg valamely törvényi tényállás elemeivel, tehát nem fedik le azokat. Dévaj Hedvig tanulmányában¹⁰¹ bírósági döntéseket vizsgált, és kiválóan érzékeltette, hogy a vádiratnak tartalmazni kell azokat a tényeket, amelyek alátámasztják a minősítést a törvényi tényállásnak megfelelően. A vizsgált esetben a bíróság megszüntette a büntetőeljárást a terhelttel szemben, mert a vád nem volt törvényes. A másodfokú bíróság helybenhagyta az eljárást megszüntető végzést. („A vádiratot a hiányosságok kiküszöbölése után újból benyújtották.”¹⁰²) Az ügyész társtettesként elkövetett rablás büntett kísérlete miatt emelt vádat, a vádirat azonban nem tartalmazta a szándékegységre vonatkozó tényeket a sértett telefonjának erőszakkal történő megszerzésére. Az sem volt megállapítható,

⁹⁹ 1/2007. BK vélemény

¹⁰⁰ 1/2007. BK vélemény

¹⁰¹ Dévaj Hedvig: A szakág szempontjából jelentős bírósági döntések és egyéb kérdések. *Ügyészek Lapja*, XIV. évf. 2007. évi 6. szám, 47. o.

¹⁰² Dévaj Hedvig: A szakág szempontjából jelentős bírósági döntések és egyéb kérdések. *Ügyészek Lapja*, XIV. évf. 2007. évi 6. szám, 47. o.

hogy a vádlott az értéktárgyak megszerzése végett alkalmazott-e erőszakot vagy más célból. Márpedig ezek olyan lényeges elemei a rablás törvényi tényállásának, illetve a társtetteség fogalmának, melyek nélkül igencsak nehézkes az ügyészi álláspont bizonyítása. A vádiratból hiányzó tényállási elemeket „a bíróság csak ténybeli következtetés útján tudta volna pótolni, amelyre a vád törvényességének vizsgálata során nincs lehetősége.”¹⁰³ Ténybeli következtetést ugyanis, csak a tényállás megállapításához alkalmazhat a bíróság. „Tanulság: Nagyobb figyelmet kell fordítani arra, hogy a vádban ismertetett tényállás hiánytalanul tartalmazza a vád szerinti minősítésben megjelölt bűncselekmény törvényi tényállási elemeinek megfelelő konkrét tényeket.”¹⁰⁴

A vádló téves jogi minősítése azonban nem tekinthető törvénytelennek, annál is inkább, mert a jogi minősítés nem köti a bíróságot.

A gondolatmenetet továbbfolytatva leszögezhetjük, attól, hogy a bíróság másként minősíti az adott tényállást, mint az ügyész, még nem válik törvénytelené a vád, itt ugyanis „csupán” eltérő jogi álláspontok ütközéséről van szó.¹⁰⁵ E logika alapján éppenséggel a felmentő ítéletnek sincs olyan visszaható ereje, hogy törvénytelené minősítené a vádat, csak mert a bíróság a védelem álláspontját látta meggyőzőbbnek.

A vádiratban leírt cselekménynek a Btk.-ba kell ütköznie, amennyiben ez nem valósul meg a vád nem tekinthető törvényesnek. Ha a cselekmény manifeszt módon nem bűncselekmény, formailag nem törvényes a vád, ilyenkor azonban „csakis a bűncselekmény hiányára alapozott eljárás megszüntetése alkalmazandó, azaz annak okaként (...) mégsem jelölhető a törvényes vád hiánya.”¹⁰⁶ Mindez csak spekulatív felvetés, és nem is tekinthető gyakorlatiasnak, bár pótmagánvádlói fellépésnél előfordulhat, pusztán a gondolat érdekessége miatt emeltem ki.

Az eljárást megszüntető végzés ellen akár a tárgyalás előkészítése során, akár a tárgyaláson kerül sor erre, az általános szabályok alapján van lehetőség jogorvoslatra, ezt ugyanis a törvény nem zárja ki, viszont csak az jelenthet be fellebbezést, aki a vádat képviselte, tehát az ügyész, magánvádló és a pótmagánvádló jogosultak erre.

A vádló fellebbezésében tehát kizárólag az állhat, hogy a bíróság tévesen szüntette meg az eljárást a törvényes vád hiányára vagy éppen a vádirat kellékhányosságára való hivatkozással. A 1/2007. büntető kollégiumi vélemény hangsúlyozza, hogy joghatályos fellebbezési okként nem vehető figyelembe, ha a vádló utólag pótolta - a fellebbezésben vagy a másodfokú eljárásban - az eljárás megszüntetésére okot adó hiányosságokat.

Másfelől „A törvény azonban nem teszi lehetővé, hogy a vádlott vagy a védő „kikényszerítse” az érdemi döntést; ennek a jogosultságnak a hiánya nem sért alkotmányos alapjogot.”¹⁰⁷

A gyakorlatban a védők gyakran azzal „próbálkoznak,” hogy fellebbezzenek az eljárás megszüntetése ellen, arra való hivatkozással, hogy a bíróság folytassa le az eljárást a törvényes vád, vagy a vád törvénytelen alakszerűsége ellenére is, és állapítsa meg, hogy a vádlott nem bűnös. Mindezt, azért, hogy jogerős ítélet szülessen az ügyben.

¹⁰³ Dévaj Hedvig: A szakág szempontjából jelentős bírósági döntések és egyéb kérdések. Ügyészek Lapja, XIV. évf. 2007. évi 6. szám, 48. o.

¹⁰⁴ Dévaj Hedvig: A szakág szempontjából jelentős bírósági döntések és egyéb kérdések. Ügyészek Lapja, XIV. évf. 2007. évi 6. szám, 48. o.

¹⁰⁵ Bócz Endre: i. m. 12. o.

¹⁰⁶ Holé Katalin - Kadlót Erzsébet (szerk.): A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. IV. kötet, A bírósági eljárás általános szabályai, Az elsőfokú bírósági eljárás. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 296. o.

¹⁰⁷ 1/2007. BK vélemény

Az előbb említett tilalom mellett a Be. egy további akadályt is gördít az efféle körmönfont védői-vádlotti magatartás elé, méghozzá azt a - pontosan a vádlott érdekeit garantáló - rendelkezést, hogy a vádlott vagy a védő a vádlott terhére nem jelenthet be fellebbezést.

A megszüntető végzés elleni jogorvoslat a védelem oldaláról, pedig éppen a vádlott terhére szólna, ez ugyanis eredményezheti akár a vádlott bűnösségének kimondását is. Amennyiben mégis benyújtanának efféle fellebbezést, azt a bíróságnak el kell utasítania.

V. A megszüntető végzés és a jogerő kapcsolata

A törvényes vád hiányában hozott megszüntető végzés természete igen érdekes dogmatikai eszmefuttatásokra sarkallhatja az érdeklődőt. E téren való vizsgálódásom meglepő eredményre vezetett. Ezt az állítást talán kellőképpen alátámasztják majd e részben rögzített megállapításaim.

Elsőként az 1/2007. BK vélemény alapján írom le a megszüntető végzésre vonatkozó rendelkezéseket, vagyis a Legfelsőbb Bíróság álláspontját ismertetem.

A 257. § (1) bekezdés szerint a bíróságnak a vádról az ügydöntő határozatban döntenie kell. A törvényes vád hiányában, illetve a kellékhányos vád miatt bekövetkező megszüntető végzés ügydöntő határozat, mert a vádról határoz.

A kollégiumi vélemény szerint ez a fajta eljárást megszüntető végzés jogi természetét tekintve „különbözik a más okból történt megszüntető határozattól,” mert a bíróság csupán a vád alkalmasságáról döntött, a büntetőjogi felelősségről nem. „Ebből viszont az is következik, hogy a vád alkalmatlansága, mint a büntetőeljárás akadálya nem jelenti egyben az adott személy büntetőjogi felelősségre vonásának elháríthatatlan akadályát.” A bírói vélemény szerint ez a határozat nem rendelkezik anyagi jogerőhatással, mert ez csak a kimerített vád, a vád tárgyává tett cselekmény elbírálásával keletkezhet, ez esetben pedig a bíróság a vádat nem bírálta el érdemben. Eszerint a Legfelsőbb Bíróság úgy látja, hogy hiányzik az eljárás alapja, vagyis a törvényes vád, ennél fogva nem is volt eljárás.

Fennáll azonban a jogerőhatás az eljárásjogi szempontból alkalmatlan vád következményei tekintetében, - mondja a vélemény - ami nem más, mint az eljárás akadálya, „(...) ha a megszüntető végzés jogerőre emelkedik, akkor - nyilvánvalóan elévülési időn belül - nincs törvényes akadálya annak, hogy a vádló az általa korábban vád tárgyává tett cselekmény miatt a terhelttel szemben ismét vádat emeljen.”

Felülvizsgálatnak e megszüntető végzés ellen nincs helye, mert az eljárás megszüntetése nincs kapcsolatban a büntető anyagi jog szabályaival, felülvizsgálatnak pedig csak akkor van helye. Abban az esetben azonban elképzelhető a felülvizsgálat, amikor a vád törvényességének hiányát törvénysértően állapította meg a bíróság, mint eljárásjogi akadályt.

Ez esetben, ha a Legfelsőbb Bíróság megállapítja az eljárási szabálysértést, a megtámadott megszüntető végzést hatályon kívül helyezi, és új eljárásra utasítja a bíróságot, melyben az eredeti vádat érdemben el kell bírálni.

Az ügyész egyetlen jogorvoslati lehetősége tehát a törvényes vád hiányában történő megszüntetés ellen a felülvizsgálat, illetve ha ennek ellenére ragaszkodik az eredeti vádhoz, újra benyújthatja azt az elévülési időn belül.

A Legfelsőbb Bíróság álláspontját már ismerjük, lássuk, mit mondanak a dogmatikai szabályok.

A megszüntető végzéshez egyszerű kötőerő fűződik, a végzéshez általában a bíróság nincs kötve, de ez esetben nem helyezheti hatályon kívül, vagy vonhatja vissza a bíróság, mert ehhez a végzéshez jogerőhatások fűződnek.

Negatív, kizáró jogerőhatása, hogy érvényesül a ne bis in idem elve, pozitív jogerőhatása pedig, hogy „a döntés végleg irányadó,”¹⁰⁸ vitássá nem tehető, végrehajtható és bizonyító hatása is van.

Bár Móra Mihály általánosságban írta ezt az eljárást megszüntető végzés hatásáról, álláspontom szerint a törvényes vád hiányában hozott megszüntető végzés is rendelkezik res iudicata hatással, és annak ellenére, hogy a Legfelsőbb Bíróság kollégiumi véleménye logikus és elfogadható, nem tudok azonosulni érvelésével.

Erdei Árpád szerint, hogy „A Be. rendelkezései a törvényes vád hiányában hozott megszüntető végzést nem kezeli a többitől eltérően, a jogerejére nem vonatkozik kivételes szabály.”¹⁰⁹ A szerző még egy döntő érvet hoz állítása igazolására, miszerint a kártalanításról szóló 580. § (1) bekezdés II. pontja szerint többek között a törvényes vád hiánya miatt hozott megszüntetés esetén is benyújtható kártalanítási igény. „A dogmatika szabályai szerint, ebből az következik, hogy az ilyen okból történő eljárás megszüntetés ténylegesen ’végleges’ hatályú, különben nem lehetne rá kártalanítási igényt alapozni.”¹¹⁰

Kétségtelen, hogy a bíróság nem dönt érdemben a vádról, a vád tárgyává tett cselekményről, de az ügyész mint a közvádoló, akinek alkotmányos joga és kötelessége, hogy a közvádra üldözendő bűncselekmények miatt vádat emeljen, e tevékenységét köteles olyan magas szinten művelni, hogy a vád törvényességéhez ne férjen kétség.

Cséka Ervin úgy véli, hogy „(...) a lényegében formai jellegű, de fontos törvényi előírások (feltételek) hatályosulása esetén a közvádoló ügyész nemcsak jogosult, hanem egyben köteles is vádat emelni az adott ügyben (legalitás elve).”¹¹¹

A vádemelés az ügyész mérlegelő tevékenységének eredménye, mellyel közhatalmi jogosítványát gyakorolja.¹¹² Úgy érzem, hogy elvárható, hogy ilyen felelősségteljes pozícióban az ügyész mérlegelése mindenre kiterjedő és alapos legyen.

Kétlem, hogy az ügyész szívesen emelne vádat abban az esetben, ha nincs meggyőződve arról, hogy a bűncselekmény nem támasztható alá kellő mennyiségű bizonyítékkal vagy például nem biztos abban, hogy a büntetethőséget kizáró okok megállják-e a helyüket. A példák nyilvánvalóan sarkítottak. Az ügyészi szervezet rendkívüli hierarchizáltságánál fogva egy adott ügy több „szűrőn” is keresztül megy, míg eljut a bíróságig, így vajmi kevés az esély arra, hogy előfordul ilyesmi. Mindez persze nem kizárt.

A fentiekben leírt, ez az úgynevezett „próbavádemelés” legalábbis aggályos és meggyőződésem, hogy az ügyészi etika szabályaival nem egyeztethető össze.

A szakirodalomban állandó vita folyik arról, hogy kell-e bizonyosság vagy elegendő a valószínűség magas foka ahhoz, hogy az ügyész vádat emeljen. Talán általános ügyészi álláspont, hogy valójában elegendő az ügyész(ség) „személyes” meggyőződése ehhez.¹¹³ Ezen az alapon szinte

¹⁰⁸ Móra Mihály: A büntetőeljárást megszüntető végzés jogerőhatásáról. Magyar Jog, VI. évf. 1959. 4. szám 108. o.

¹⁰⁹ Erdei Árpád: Dogmatika nélküli büntető eljárásjog - képtelenség vagy valóság. Magyar jog, 2008. (55. évf.) 8. szám, 519. o.

¹¹⁰ Erdei Árpád: Dogmatika nélküli büntető eljárásjog - képtelenség vagy valóság. Magyar jog, 2008. (55. évf.) 8. szám, 520. o.

¹¹¹ Cséka Ervin: Az ügyész jogállása a büntetőeljárásban. 236. o. (In: Wiener A. Imre Ünnepi Kötet, KJK-Kerszöv., Budapest, 2005, 231-241. o.)

¹¹² 14/2002. (III. 20.) AB határozat

¹¹³ Bár Cséka Ervin szerint: „A bűncselekmény lényeges tényeit nem valószínűségi fokon, hanem a bizonyosság erejével kell feltárni (...)” (ld. Cséka Ervin: A büntető ténymegállapítás elméleti alapjai. 183. o., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1968.)

biztos vagyok abban, hogy az az ügyész, aki ilyen meggyőződés alapján vádat emel, helyesnek, megalapozottnak, és nem utolsósorban, törvényesnek érzi a vádiratot. Ezek után, amennyiben a bíróság a törvényes vád hiányára való hivatkozással megszüntetné az eljárást, a vádló, aki munkáját meggyőződéssel és szakszerűen végzi, persze ismételen be fogja nyújtani az eredeti vádiratot, illetve jogorvoslattal él a megszüntető határozat ellen.

Az Alkotmánybíróság határozatában kimondta, hogy „az állami büntető igény érvényesítése az ügyész alkotmányos kötelezettsége és ennek a szakmai, hivatásbeli mulasztásból eredő elenyészése kockázatát is az ügyész viseli. A kockázat csökkentéséhez fűződő érdek semmiképp nem lehet erősebb, mint a tisztességes eljáráshoz való jog érvényesítése.”¹¹⁴ „A vádért, így a vád bukásáért a következmények az ügyészt terhelik.”¹¹⁵

Ezekkel a tételekkel magam is egyetértek, a fentiekben kifejtett okfejtés miatt azonban, ha a bíróság nem találja törvényesnek a vádat, mert például, jogi meggyőződése eltér az ügyésztől, a vádlónak nem marad más eszköze a bírósággal szemben ennek orvoslására, mint az előbbieken említett lehetőségek.

A magam részéről nem tudom elfogadni az említett „próbavádemelést,” illetve a vád újbóli benyújtásának lehetőségét, mert ha valóban a bíróság, mint pártatlan és független fórum, úgy látja, hogy a vád törvénytelen, akkor a vádhatóság viselje ennek következményeit, és ne legyen lehetősége arra, - különösen, a jogerőhatásra tekintettel - hogy szakmai hibájából, mulasztásából „kapjon még egy lehetőséget” a korrigálásra. „Ráadásul az eljárás megszüntetéséről szóló határozat még arról is tájékoztatja, hogyan javíthatja a hibát, sőt ad absurdum az egész procedúra akár újból és újból megismételhető.”¹¹⁶

Ez az eljárás nem hagyja érintetlenül a tisztességes és fair eljárás elvét sem. Miért a terhelt viselje az ügyész esetleges szakszerűtlenségének következményeit?

„Errare humanum est. Ezen nincs mit szégyellnünk, a kir. ügyész is ember, tehát tévedhet”- mondja Finkey Ferenc (aki koronaügyészként ezt biztosan tudta), és bár a perorvoslatokkal kapcsolatban teszi ezt a megállapítást, ez a mondata a törvényes váddal kapcsolatban is irányadó.¹¹⁷

¹¹⁴ 14/2002. (III. 20.) AB határozat

¹¹⁵ Kadlót Erzsébet: A vád a vádlottak padján. Magyar Jog 52. évf. 2005. 2. szám 70. o.

¹¹⁶ Erdei Árpád: Dogmatika nélküli büntető eljárásjog - képtelenség vagy valóság. Magyar jog, 2008. (55. évf.) 8. szám, 520. o.

¹¹⁷ Finkey Ferenc: A kir. ügyészség teendői az új büntető novellával kapcsolatban. A szerző kiadása, Budapest, 1928, 13. o.

Következtetések - Összefoglalás

A törvényes vád problematikája sok érdekes kérdést rejt magában, nyilvánvaló, hogy e tanulmány keretein belül nem tudtam minden egyes részletet kimerítően elemezni és megvizsgálni, mert a terjedelmi korlát gátját szabta ennek. Úgy vélem, a törvényes vádhoz kapcsolódó problémák ismertetése azonban kellőképpen kifejeződik a dolgozatban.

A lényegi mondanivalót egyértelműen az utolsó részek alkotják, ezek feleltethetők meg teljes egészében a címben megjelölt kérdéskörrel. A bevezető részekben taglalt intézmények vizsgálata azonban elengedhetetlen volt ahhoz, hogy eljussak a törvényes vád elemzéséhez.

A vádelv mint alapelv jelentős hatást gyakorol, illetve alapvetően határozza meg a büntetőeljárás egészét. Biztosítja olyan alapvető jogok és garanciák helyét az eljárásban, mint a vádképviselőre jogosultak körét, a bíróság vádhoz kötöttségét vagy a vád tartalmi elemeit.

A vádelvet, annak három lényeges alkotóeleme alapján elemeztem. A normává emelt funkciómegosztás elvének érvényesülése nem töretlen a hatályos eljárási törvényben. Problematikus szabályként jellemezhető a bizonyítás kiegészítés intézménye és az intézkedés eljárási cselekmény elvégzése iránti rendelkezés. A törvény összemosza az eljárási szereplők funkciót és kötelességeit. Az ügyész megkeresése a vádirat hiányosságainak pótlására a bizonyítékok kiegészítésére stb., súlyos következménnyel jár, amennyiben a közvádoló nem teljesíti ezeket, a bíróság megszünteti az eljárást. Ez azonban kétségbe vonja az ügyész váddal való rendelkezésének jogát, hiszen a bíróság tulajdonképpen a vádhatóság szerepét veszi át ezekkel az intézkedésekkel.

A funkciómegosztás elvének megsértéséből más alapelvek sérelme is kiolvasható, így csorbát szenved a fair trial elve, a pártatlan bíróság követelménye és a védelem joga is.

Meghatároztam a váddal való rendelkezés jogának rendszertani helyét a büntetőeljárásban, mely a vádképviselő körébe tartozik. Arra a következtetésre jutottam, hogy a vádképviselő fogalma nem tisztázott a törvényben, bár kétségtelenül kiolvasható belőle, mert minden elemét tartalmazza e jogintézménynek.

A vádelv tüzetes elemzését követően jutottam el a törvényes vád fogalmához, annak az eljárási törvényben megfogalmazott definíciójához, mely mellett és ellen, számos érv és ellenérv fogalmazódott meg az eljárásjogászok körében. Saját véleményem, hogy a törvénybeiktatás alapvetően garanciális értékekkel bír, viszont problematikus abból szempontból, hogy a jogalkotó elmulasztotta a kellő körültekintést a kapcsolódó szabályok vonatkozásában.

A törvényes vád alaki és tartalmi feltételeit alaposan szemügyre vettem, és megállapítottam, hogy vannak felfogásbéli eltérések a gyakorlati jogászok között ezek megítélését illetően. Más tekint a vád tárgyának a bíróság, mint az ügyészség. E kérdésben azt a megállapítást tettem, hogy a vád tárgya a Btk.-ba ütköző cselekmény, és bár az ügyész kötelessége, hogy jogilag értékelje a historikus tényállási elemeket, minősítse azokat, azt nem tekinthetjük a vád tárgyának, mert a bíróságot egyáltalán nem köti az ügyész minősítése. Következésképp a helytelen minősítés nem érinti a vád törvényességét.

A tettazonosság szorosan kapcsolódik a vád tárgyához. A vád és az ítélet viszonyában elengedhetetlen a tettazonosság vizsgálata, mely része a hazai büntetőeljárás jogtudományának már annak korai kialakulásától kezdve. Szerves részét alkotja a magyar büntetőeljárásnak.

Nem sérül a tettazonosság elve, ha az ítélet lényegileg ugyanazokat a historikus tényállási elemeket írja le, mint amit a vád tartalmazott. Nem tekinthető a tettazonosság megsértésének, ha a bíróság a vádtól eltérően minősíti a tényállást. A strasbourgi bíróság azonban érezhetően nem ismeri a tettazonosság doktrínáját, így hazánkban vannak restanciái a nemzetközi ajánlásokkal való harmonizáció terén.

A törvényes vád hiányának eseteit is górcső alá vontam, és megállapítottam, hogy a bírói gyakorlat relatív rugalmassággal kezel számos olyan esetet, ami formálisan a vád törvénytelenységét eredményezné a törvény alapján, így például feltűnően engedékenynek bizonyul a kellékhányos vádiratot illetően.

A törvényes vád hiányának legfontosabb következménye, hogy a bíróság megszünteti az eljárást. A Legfelsőbb Bíróság állásfoglalását azonban nem tartom elfogadhatónak a megszüntető végzés jogerejét érintő kérdésben. Ellentmond ugyanis a dogmatika tiszta szabályainak azzal, hogy nem tulajdonít res iudicata-hatást ezen ügydöntő határozatnak, és így nem biztosítja a ne bis in idem elvét sem.

Végző soron úgy érzem, hogy a kitűzött célt többé-kevésbé teljesítettem, és választ találtam azokra a kérdésekre, melyek leginkább foglalkoztattak a dolgozat megírását megelőzően. Kritikus szemmel vizsgáltam a büntetőeljárás törvényt, és azt a következtetést vontam le, hogy a jogalkotó nem járt el kellő gondossággal a törvényes vád kérdéskörét illetően. Ezzel számos problémát idézett elő más eljárási jogintézményeknél is, melyek szoros kölcsönhatásban állnak a törvényes váddal.

Meggyőződésem, hogy a dogmatika iránymutatásával és következetes alkalmazásával eljuthatnánk egy egységes értelmezésig, és emellett nem maradnának kétes, többféleképpen értelmezhető szakaszok hatályos eljárásjogunkban.

Irodalomjegyzék

Angyal Pál - Isaák Gyula: Bűnvádi perrendtartás. (Magyar törvények Grill-féle kiadása) Grill K. Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1938.

Bán Tamás: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéleteiből. Fundamentum 2000. 1. szám 143-154. o.

Baumgarten Izidor: A tett azonosságának kérdéséhez. Vélemény a X. Magyar Jogászyűlés számára különös tekintettel a magyar eljárási javaslatokra, az Athenaum r.társ. könyvnyomdája, Budapest, 1889.

Bócz Endre: A vád törvényességéről. In: De iuris peritorum meritis 3, Studia in honorem András Szabó. Kiadja a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kara, Budapest, 2008, 8. o.

Bócz Endre: Büntetőeljárás jogunk kalandjai. Sikerek, zátonyok és vargabetűk. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2006.

Cséka Ervin - Szilágyi József: A vádirat. Közzéteszi a Legfőbb Ügyészség Tanulmányi Csoportja, Ügyészi Kiskönyvtár, Franklin Nyomda, Budapest, 1960.

Cséka Ervin: A büntető ténymegállapítás elméleti alapjai. Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1968.

Cséka Ervin: Az ügyész jogállása a büntetőeljárásban. In: Wiener A. Imre Ünnepe Kötet, KJK-Kerszöv., Budapest, 2005, 231-241. o.

Cséka Ervin: Korszerűsödő alapelvek a büntető eljárásban. In: Acta Universitatis Szegediensis de Attila József Nominatae, Acta Juridica et Politica, Tomus LIII. Fasciculus 1-25., Emlékkönyv dr. Szabó András egyetemi tanár 70. születésnapjára. Szeged, 1998, 103-120. o.

Dévaj Hedvig: A szakág szempontjából jelentős bírósági döntések és egyéb kérdések. Ügyészek Lapja, XIV. évf. 2007. évi 6. szám, 47-48. o.

Erdei Árpád: Dogmatika nélküli büntető eljárásjog - képtelenség vagy valóság. Magyar jog, 2008. (55. évf.) 8. szám, 516-522. o.

Farkas Ákos - Róth Erika: A büntetőeljárás. Complex Kiadó, Budapest, 2007.

Farkas Ákos: A büntető igazságszolgáltatási rendszer hatékonyságának korlátai. In: szerk. Harsányi Viktória - Wopera Zsuzsa: Az igazságszolgáltatás kihívásai a XXI. században. Tanulmánykötet Gáspárdy László professzor emlékére. HVG-ORAC, Budapest, 2007, 77-90. o.

Fenyvesi Csaba - Herke Csongor - Tremmel Flórián: Új magyar büntetőeljárás. Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2004.

Finkey Ferenc: A kir. ügyészség teendői az új büntető novellával kapcsolatban. A szerző kiadása, Budapest, 1928,

Finkey Ferencz: A magyar büntető perjog tankönyve. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1916.

Hacker Ervin: Alapelvek. In: szerk. Tóth Mihály: Büntető eljárásjogi olvasókönyv. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

Herke Csongor: Megállapodások a büntetőeljárásban. Rendészeti Szemle, 2008. (56. évf.) évi 4. szám, 20-38. o.

Holé Katalin - Kadlót Erzsébet (szerk.): A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. I. kötet, Alapvető rendelkezések, Az eljárás alanyai. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007.

Holé Katalin - Kadlót Erzsébet (szerk.): A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény magyarázata. IV. kötet, A bírósági eljárás általános szabályai, Az elsőfokú bírósági eljárás. Magyar Hivatalos Közlönykiadó, Budapest, 2007.

Jagusztin Tamás: A törvényes vád mint a büntetőeljárás perjogi előfeltétele. Ügyészek Lapja XIII. évf. 2006. 5. szám 53-62. o.

Jagusztin Tamás: Korrekció vagy koncepció? - gondolatok a Be. új novellájáról (Beszámoló a Magyar Jogász Egylet 2006. április 26-án tartott vitájáról) Ügyészek Lapja XIII. évf. 2006. 3. szám 47-52. o.

Kadlót Erzsébet: A vád a vádlottak padján. Magyar Jog 52. évf. 2005. 2. szám 65-78. o.

Kardos Sándor véleménye a Fundamentum, 2007. évi. 3. számában, (Fórum, Alapjogi bíráskodás) 43-48. o.

Kereszty Béla: A vádelv története és szabályozása az első magyar Bp.-ben. In: Acta Juridica et Politica, Tomus XLI. Fasciculus 1-40., Emlékkönyv dr. Cséka Ervin születésének 70. és oktatói munkásságának 25. évfordulójára. Kiadja a szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos bizottsága, Szeged, 1992.

Király Tibor: Büntetőeljárás jog. Osiris Kiadó, Budapest, 2003.

Kratochwill Ferenc: Vádemelés és vád alá helyezés. In: Acta Facultatis Politico-Iuridicae Universitatis Scientiarum Budapestinensis De Rolando Eötvös Nominatae. Tomus X., Tankönyvkiadó, Budapest, 1968, 145-157. o.

Móra Mihály - Kocsis Mihály: A magyar büntető eljárási jog. Tankönyvkiadó, Budapest, 1961.

Móra Mihály: A büntetőeljárást megszüntető végzés jogerőhatásáról. Magyar Jog, VI. évf. 1959. 4. szám 108-110. o.

Pásztor István: Problémák a vádelv gyakorlati érvényesülése köréből. Ügyészségi Értesítő XV. évf. 1975. 1. szám 1-5. o.

Steffler Sándor: A váddal összefüggő gyakorlati kérdések. Magyar Jog XXIV. évf. 1974. 6. szám, 334-339. o.

Steffler Sándor: Az ügyész részvétele a büntetőbírói eljárásban. Ügyészségi Értesítő 1972. 4. szám 16-19. o.

Tremmel Flórián: Adalékok a közvádmonopólium kérdéséhez. In: Acta Juridica et Politica, Tomus XLI. Fasciculus 1-40., Emlékkönyv dr. Cséka Ervin születésének 70. és oktatói munkásságának 25. évfordulójára. Kiadja a szegedi József Attila Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tudományos bizottsága, Szeged, 1992.